

ZABYTEK ZADBANY

AD

2020

Narodowy
Instytut
Dziedzictwa

Narodowy
Instytut
Dziedzictwa

ZABYTEK ZADBANY

AD

2020

Warszawa 2020

Narodowy
Instytut
Dziedzictwa

ZABYTEK ZADBANY A.D. 2020

Copyright©Narodowy Instytut Dziedzictwa 2020

Tekst: Joanna Piotrowska | ORCID 0000-0002-0876-2355

Redaktor prowadzący: Iwona Liżewska

Redakcja językowa i korekta: Monika Buraczyńska | Kropki Kreski

Projekt graficzny: Janusz Pilecki

Skład i łamanie: VMA WZORCOWNIA Janusz Pilecki | pele@pele.pl

Fotografie na okładce:

Klasztor cysterek, obecnie kompleks pielgrzymkowy sanktuarium Świętej Jadwigi Śląskiej w Trzebnicy
– wyróżnienie A.D. 2020 w kategorii adaptacji obiektów zabytkowych

Fot. G. Grajewski, NID Oddział Terenowy we Wrocławiu [pierwsza strona]

Kościół filialny Matki Boskiej Różańcowej w Koszalinie-Jamnie – laureat A.D. 2020 w kategorii utrwalenia
wartości zabytkowej obiektu... jeszcze w rękach konserwatorów

Fot. D. Kwiecień, Gorek Restaurowanie Sp. z o.o. Sp. k. [czwarta strona]

Tablica „Zabytek Zadbany” – projekt prof. Aleksander Śliwa

Wykonanie Centrum Rzeźby Polskiej w Orońsku

Fot. J. Piotrowska, NID Oddział Terenowy w Olsztynie

Wydawca:

Narodowy Instytut Dziedzictwa

ul. Kopernika 36/40, 00-924 Warszawa

tel. 22 826 02 39 | info@nid.pl

www.nid.pl

Druk: Drukarnia Wielkopolska

Nakład: 700 egz.

ISBN: 978-83-66160-62-0

Spis treści

4	WSTĘP Magdalena Gawin, Generalny Konserwator Zabytków
6	KONKURS „Zabytek Zadbany”
11	KATEGORIA SPECJALNA: WŁAŚCIWE UŻYTKOWANIE I STAŁA OPIEKA NAD ZABYTKIEM
12	Laureat: zamek – siedziba Muzeum Zamkowego w Pszczynie
20	Laureat: zespół jedenastu kamienic przy Rynku Starego Miasta i ul. Nowomiejskiej w Warszawie – siedziba Muzeum Warszawy
29	UTRWALENIE WARTOŚCI ZABYTKOWEJ OBIEKTU
30	Laureat: kościół filialny Matki Boskiej Różańcowej w Koszalinie-Jamnie
38	Wyróżnienie: rotunda Świętego Mikołaja w podziemiach bazyliki archikatedralnej w Przemyślu
44	Wyróżnienie: Biały Dom w Łazienkach Królewskich w Warszawie
50	Wyróżnienie: Wieża Ariańska w Wojciechowie
57	ADAPTACJA OBIEKTÓW ZABYTKOWYCH
58	Laureat: klasztor magdalenek, obecnie Centrum Aktywności Społecznej w Szprotawie
66	Wyróżnienie: willa Japonka, obecnie budynek dydaktyczny Liceum Ogólnokształcącego im. Tadeusza Kościuszki w Krzeszowicach
72	Wyróżnienie: Biały Spichlerz, obecnie siedziba Muzeum Pomorza Środkowego w Słupsku
78	Wyróżnienie: klasztor cysterek, obecnie kompleks pielgrzymkowy sanktuarium Świętej Jadwigi Śląskiej w Trzebnicy
85	ARCHITEKTURA I BUDOWNICTWO DREWNIANE
86	Laureat: lamus w Knyszynie
94	Wyróżnienie: kościół parafialny Świętego Marcina Biskupa w Starej Wiśniewce
100	Wyróżnienie: kościół parafialny Świętych Apostołów Piotra i Pawła w Hannie
106	Wyróżnienie: dworzec w Gumniskach Małych
113	ZABYTKI TECHNIKI
114	Laureat: wieża ciśnień w Malborku
122	Wyróżnienie: Wodozbiór w Łazienkach Królewskich w Warszawie
128	Wyróżnienie: pływalia miejska w Siemianowicach Śląskich
134	NAGRODZENI W LATACH 2011–2019

Szanowni Państwo,

początki ogólnopolskiego konkursu Generalnego Konserwatora Zabytków „Zabytek Zadbany” sięgają 1975 roku, a jego pomysłodawcą był prof. Bohdan Rymaszewski – ówczesny Generalny Konserwator Zabytków. W ciągu 45 lat, które upłynęły od pierwszej edycji, idea konkursu przyświecająca jego twórcy – aby promować najlepsze dokonania w zakresie opieki nad zabytkami, wyróżniając wzorowo prowadzone konserwacje oraz należyte użytkowanie i zagospodarowania zabytku – pozostała niezmienna, mimo zmienionych realiów.

Ogólnopolski konkurs Generalnego Konserwatora Zabytków „Zabytek Zadbany” zyskał miano wydarzenia najwyższej rangi w sferze ochrony dziedzictwa, a przyznane nagrody stanowią wyraz uznania dla wykonawców prac konserwatorskich i właścicieli wyróżnionych zabytków, dobrych gospodarzy, starających się o jak najlepszy stan zachowania i właściwe użytkowanie powierzonych im pieczy dóbr. Nagrody i wyróżnienia w konkursie „Zabytek Zadbany” są bardzo wysoko cenione przez uhonorowanych w ten sposób właścicieli zabytków i artystów-konserwatorów. Co równie ważne, konkurs zachęca przyszłych potencjalnych inwestorów do podejmowania działań ratowniczych w obiektach zabytkowych.

Tegoroczna 45. edycja konkursu „Zabytek Zadbany” przebiegała w bardzo trudnym dla nas wszystkich czasie. Tym większe uznanie dla gospodarzy zgłoszonych do konkursu zabytków, dla ich wytrwałości i determinacji w utrwalaniu naszego dziedzictwa, z myślą o przyszłych pokoleniach.

W 2020 roku do konkursu zgłoszono 63 zabytki z terenu całej Polski. Jury przyznało 6 laurów i 11 wyróżnień w pięciu kategoriach. Z całego serca gratuluję wszystkim nagrodzonym, w szczególności zaś gospodarzom i wykonawcom prac konserwatorskich:

- zamku w Pszczynie (siedzibie Muzeum Zamkowego) oraz zespołu jedenastu kamienic przy Rynku Starego Miasta i ulicy Nowomiejskiej w Warszawie (siedzibie Muzeum Warszawy) – laureatom kategorii specjalnej właściwego użytkowania i stałej opieki nad zabytkiem,
- kościoła Matki Boskiej Różańcowej w Koszalinie-Jamnie, laureata kategorii utrwalenia wartości zabytkowej obiektu,
- klasztoru magdalenek (obecnie Centrum Aktywności Społecznej) w Szprotawie – laureata kategorii adaptacji obiektów zabytkowych,
- lamusa w Knyszynie – laureata kategorii architektury i budownictwa drewnianego,
- wieży ciśnień w Malborku, laureata kategorii zabytków techniki.

Słowa uznania kieruję do pracowników Narodowego Instytutu Dziedzictwa, którzy zaangażowani byli w organizację konkursu, w szczególności do Pani dr Iwony Liżewskiej – kierownika NID Oddziału Terenowego w Olsztynie. Dziękuję za nadzwyczajny wysiłek włożony w organizację tegorocznej edycji konkursu „Zabytek Zadbany”. Mimo pandemii i wynikających z tego powodu ograniczeń, dzięki ich determinacji i poświęceniu, procedura konkursowa została doprowadzona do szczęśliwego końca.

dr hab. prof. IH PAN Magdalena Gawin

Podsekretarz Stanu w Ministerstwie Kultury
i Dziedzictwa Narodowego
Generalny Konserwator Zabytków

KONKURS „ZABYTEK ZADBANY”

Ogólnopolski konkurs Generalnego Konserwatora Zabytków „Zabytek Zadbany” skierowany jest do tych właścicieli i zarządców, którzy wzorowo wywiązują się z obowiązku opieki nad zabytkami. Nagradzane realizacje obejmują prace budowlane, konserwatorskie, rewaloryzacyjne i adaptacyjne, przeprowadzone ze szczególną pieczołowitością, zgodnie z najwyższymi standardami badawczymi i wykonawczymi.

W konkursie mogą brać udział obiekty wpisane do rejestru zabytków nieruchomych, zgłaszane przez ich właścicieli, posiadaczy lub zarządców, a także przez wojewódzkich konserwatorów zabytków, kierowników delegatur wojewódzkich urzędów ochrony zabytków oraz konserwatorów samorządowych.

Konkurs rozstrzygany jest w sześciu kategoriach:

- kategoria specjalna właściwego użytkowania i stałej opieki nad zabytkiem,
- utrwalenie wartości zabytkowej obiektu,
- rewaloryzacja przestrzeni kulturowej i krajobrazu (w tym założenia dworskie i pałacowe),
- adaptacja obiektów zabytkowych,
- architektura i budownictwo drewniane,
- zabytki techniki (w tym budownictwo przemysłowe i inżynierskie).

Spośród zgłoszeń spełniających kryteria formalne jury konkursu, składające się ze specjalistów w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami, przyznaje w każdej kategorii pojedynczy tytuł laureata oraz trzy wyróżnienia; w kategorii

specjalnej przyznawane są dwa tytuły laureatów *ex aequo*, bez wyróżnień. Jury ma prawo zmienić kategorię oceny zgłaszanego obiektu, jeśli jest to zgodne z charakterem zabytku i zakresem przeprowadzonych prac, a także przyznać mniejszą liczbę nagród. W kategorii specjalnej nagradzana jest długostrwałość, co najmniej dziesięcioletnia opieka i systematyczne prace konserwatorskie i pielęgnacyjne przy zabytku, w pozostałych – prace ukończone w ciągu pięciu lat przed daną edycją konkursu. Nagrodzone zabytki oznaczane są specjalną tablicą z nazwą konkursu, rokiem otrzymania nagrody i charakterystycznym biało-niebieskim znakiem Zachwatowicza. Co roku w konkursie ocenianych jest kilkadziesiąt obiektów. W latach 2011 i 2012 było ich po 51, w 2013 – 65, w 2014 – 75, w 2015 – 70, w 2016 – 46, w 2017 – 94, w 2018 – 45, w 2019 – 90. W edycji 2020 do kategorii utrwalenia wartości zabytkowej zgłoszono 25 obiektów, do kategorii rewaloryzacji przestrzeni kulturowej i krajobrazu – 5, do kategorii adaptacji – 13, do kategorii architektury i budownictwa drewnianego – 10, i tyle samo do kategorii specjalnej właściwego użytkowania i stałej opieki; nie zgłoszono prac do kategorii zabytków techniki. Decyzją jury nagrodzono realizacje odpowiadające poszczególnym kryteriom, natomiast bez rozstrzygnięcia pozostała kategoria rewaloryzacji przestrzeni kulturowej i krajobrazu.

Od 2011 roku konkurs jest prowadzony przez Narodowy Instytut Dziedzictwa. Od 2016 roku wszystkie nagrodzone obiekty są opisywane w odrębnej publikacji podsumowującej przeprowadzone prace konserwatorskie. Oddajemy do Państwa rąk kolejną z nich. A przy okazji okrągłej, dziesiątej edycji NID-owskiej przypominamy obiekty nagrodzone w latach ubiegłych. Niech złożą się na obraz praktyk pewnego przedziału czasowego w opiece nad zabytkami w Polsce.

JURY KONKURSU „ZABYTEK ZADBANY 2020”

- Mariusz Czuba | zastępca dyrektora Narodowego Instytutu Dziedzictwa
- dr Mikołaj Getka-Kenig | adiunkt w Instytucie Historii Nauki PAN
- dr Małgorzata Gwiazdowska | w latach 1996–2018 Miejski Konserwator Zabytków w Szczecinie
- dr inż. arch. Jan Janczykowski | w latach 2003–2018 Małopolski Wojewódzki Konserwator Zabytków
- dr Adam Jankiewicz | członek zarządu Stowarzyszenia Wspólnota Kulturowa „Borussia” w Olsztynie, członek rady nadzorczej Fundacji „Dziedzictwo Nasze” w Węgorzewie
- prof. dr hab. Andrzej Koss | dyrektor Międzyuczelnianego Instytutu Konserwacji i Restauracji Dzieł Sztuki Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie
- dr hab. Katarzyna Zalasieńska, dyrektor Departamentu Ochrony Zabytków Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego

ZABYTEK
ZADBANY

2020

*Zamek – siedziba Muzeum Zamkowego w Pszczynie – laureat kategorii specjalnej właściwego użytkowania i stałej opieki nad zabytkiem
| Fot. D. Bajowska, NID Pracownia Terenowa w Katowicach*

ZABYTEK
ZADBANY
2020

**kategoria
specjalna:
właściwe
użytkowanie
i stała opieka
nad zabytkiem**

LAUREAT

ZAMEK – SIEDZIBA MUZEUM ZAMKOWEGO W PSZCZYNIE

woj. śląskie | Pszczyna, ul. Brama Wybrańców 1
właściciel: Muzeum Zamkowe w Pszczynie

LAUR przyznano za wieloletnią, trwałą opiekę i wzorowe użytkowanie, systematycznie prowadzone prace badawcze i konserwatorskie, działania restauratorskie i rewaloryzacyjne zarówno bryły zewnętrznej, jak i wewnątrz zamku oraz za dbałość o całość zespołu rezydencji wraz z otoczeniem, stanowiącej nie tylko cenny zabytek i obiekt muzealny, ale i istotny element identyfikacji społeczności lokalnej.

Zamek w Pszczynie jest obiektem znaczącym w skali regionu i kraju, rezydencją zachowaną w kompletnej formie architektonicznej, a także – co istotne w kontekście strat i zniszczeń z czasów powojennej degradacji założeń rezydencjonalnych – z całościowym wystrojem i wyposażeniem wewnątrz. Zamek, którego historia sięga średniowiecza, był przekształcany w czasach nowożytnych. Obecna forma stanowi wynik kolejnej przebudowy z lat 1870–1876, dokonanej według projektu Aleksandra Hipolita Destailleura, który nadał ówczesnej siedzibie rodowej Hochbergów kostium form neobarokowych, nawiązujący do architektury francuskiej. Neostylowe wnętrza kształtowano w „długim wieku XIX”, do czasów I wojny światowej. Znalazły się w nich zarówno nowożytne dzieła sztuki z kolekcji Hochbergów, książąt na Pszczynie, jak i wyposażenie zgodne z obowiązującymi ówczesnie modami. Zamek pozostał własnością Hochbergów do 1945 roku. W 1946 roku otwarto w nim muzeum, które funkcjonuje tu do dziś, pełniąc pieczę nad dawną rezydencją i jej zbiorami.

W 2003 roku rozpoczęto złożone, kompleksowe prace rewaloryzacyjne przy architekturze zewnętrznej zamku – elewacjach i dachu. Dopełniły one wieloletnich prac remontowych i instalacyjnych, a także długotrwałych, systematycznych działań renowacyjnych we wnętrzach zamkowych, uczyniających wartości historyczne, artystyczne i stylowe pomieszczeń kondygnacji reprezentacyjnych i użytkowych. Prace konserwatorskie i renowacyjne strony zewnętrznej objęły tynki i lica ceglane elewacji, bogaty detal architektoniczny wykonany z piaskowca i elementy metalowe (latarnie, dzwonki sygnałowe), a także stolarstwo okienne, drzwiowe i bramne, wraz z okuciami i mechanizmami zamykającymi. Odtworzono drewniane żaluzje okienne, wykorzystując zachowane prowadnice i mechanizmy podnoszące. Remont konserwatorski wykonano przy bryle

dachów wraz z kominami, wieżyczkami i lukarnami, zarówno murowanymi, jak i blaszanymi. Wymieniono zdegradowane elementy więźby drewnianej, reprofelowano połacie, odtworzono konstrukcje wsporcze lukarn, całość konstrukcji zaimpregnowano. Zniszczone pokrycie dachowe wymieniono zgodnie z historyczną formą i materiałem na płyty łupku naturalnego, układanego zgodnie z pierwotnym układem; ujednolicono pokrycie, wprowadzając łupek także na połacie wtórnie kryte blachą, wykonano nowe obróbki blacharskie. Dla zabezpieczenia przed zamarzaniem wody w rynnach i rurach spustowych zainstalowano kable grzewcze. Prace renowacyjne i konstrukcyjne wykonano przy metalowych iglicach zdobnych liśćmi i kwiatami, grzebieniach kalenicowych, maszcie flagowym z figurami putt u podstawy i obudowie zegara wraz z kartuszem herbowym. Elementy brakujące lub zdegradowane wiernie odtworzono na podstawie ikonografii i zachowanych form oryginalnych. Uczytelniono i wyeksponowano także elementy historycznego zagospodarowania w najbliższym otoczeniu zamku, które pozostaje własnością muzeum; prace konserwatorskie i rewaloryzacyjne wykonano przy tarasach z układem zieleni, wraz z kamiennymi schodami i balustradami, żeliwnymi wazami, dekoracyjnymi latarniami i figurami lwów, oraz przy bramie wjazdowej, zrewaloryzowano dziedziniec honorowy, odtworzono elementy ogrodzeń historycznych.

Założenie rezydencjonalne, zachowane w całym bogactwie neostylowej bryły i wnętrzu, jest przedmiotem nie tylko działań konserwatorskich i restauratorskich, opartych o rozpoznanie badawcze, ale też stałej profilaktyki konserwatorskiej i monitoringu stanu zachowania. Wielki wkład w opiekę nad zabytkiem wnosi pracownia konserwacji działająca w strukturze muzeum. Dwa czynniki – stopień zachowania substancji zabytkowej i ciągłość właściwego użytkowania – dopełniają się tutaj w optymalny sposób.

1

2

3

4

5

1. Elewacja północna
2. Gzyms podokapowy
3. Podstawa iglicy dachu
4. Lukarna metalowa
5. Fundamenty w obrębie dziedzińca honorowego
6. Balkon na elewacji północnej
7. Elewacja wschodnia

Fot. 1-7 | Archiwum
Muzeum Zamkowego
w Pszczynie

6

7

8. Dach skrzydła bocznego
9. Waza żeliwna tarasu
10. Zegar nad elewacją wschodnią
11. Zwieńczenie komina
12. Balustrada tarasu
13. Konstrukcja dachu

Fot. 8-13 | Archiwum
Muzeum Zamkowego
w Pszczynie

14

15

14. Bryła zamku – widok od południowego wschodu
| Fot. M. Cyran, Muzeum Zamkowe w Pszczynie
15. Elewacja północna – drzwi wejściowe i balkon
| Fot. Archiwum Muzeum Zamkowego w Pszczynie
16. Lukarna | Fot. Archiwum Muzeum Zamkowego w Pszczynie
17. Latarnia elewacyjna | Fot. Archiwum Muzeum Zamkowego w Pszczynie

16

17

18

19

18. Dachy | Fot. D. Bajowska, NID Pracownia Terenowa w Katowicach
19. Podstawa iglicy | Fot. Archiwum Muzeum Zamkowego w Pszczynie
20-24. Wnętrza zamkowe | Fot. D. Bajowska, NID PT w Katowicach

20

21

22

23

24

25

26

27

28

25–26. Wnętrza zamkowe | Fot. D. Bajowska, NID PT w Katowicach

27. Poziom piwnic | Fot. D. Bajowska, NID PT w Katowicach

28. Konstrukcja dachu | Fot. D. Bajowska, NID PT w Katowicach

29. Tarasy – strona północna | Fot. M. Kret, Muzeum Zamkowe w Pszczynie

30. Elewacja zachodnia i tarasy zamkowe | Fot. P. Kłosek, Muzeum Zamkowe w Pszczynie

29

30

LAUREAT

**ZESPÓŁ JEDENASTU KAMIENIC PRZY RYNKU STAREGO MIASTA
I UL. NOWOMIEJSKIEJ W WARSZAWIE
- SIEDZIBA MUZEUM WARSZAWY**

Warszawa, Rynek Starego Miasta 28-42 / ul. Nowomiejska 4-8
właściciel: Muzeum Warszawy

LAUR przyznano za wzorowe użytkowanie, właściwą adaptację oraz systematyczne działania konserwatorskie i rewitalizacyjne, prowadzone z poszanowaniem wartości zabytkowych zarówno odbudowy powojennej, jak i zachowanych i starannie eksponowanych oryginalnych elementów wcześniejszych.

Zintegrowany zespół budowlany kamienic – do którego należy osiem tworzących tak zwaną stronę Dekerta warszawskiego Rynku Starego Miasta oraz trzy przy ulicy Nowomiejskiej – jest w znacznej mierze wynikiem powojennej odbudowy, której zamysł i wykonanie zostały uhonorowane wpisem na listę światowego dziedzictwa UNESCO. Po upadku powstania warszawskiego Niemcy celowo wyburzali historyczne centrum Warszawy. Na Starym i Nowym Mieście pozostało sześć niespalonych domów, z tego trzy w obecnym bloku muzealnym. W kamienicy Kleinpoldowskiej, dzięki ogniotrwałym stropom wprowadzonym w przedwojennej adaptacji na potrzeby Muzeum Dawnej Warszawy, przetrwały trzy nowożytnie stropy drewniane. Z pozostałej zabudowy pozostały sienie, piwnice, uszkodzone fasady. Restaurację i odbudowę kamienic przeznaczonych na cele muzealne powierzono w 1947 roku Stanisławowi Żarynowi, warszawskiemu architektowi, zabytkoznawcy i konserwatorowi. W 1953 roku ukończono pierwszy etap odbudowy Starówki, w tym strony Dekerta, w 1954 – odbudowę kamienic przy ulicy Nowomiejskiej. W późniejszym czasie utworzono lapidarium, zajmujące połączone podwórza kamienic.

W latach 2008–2019 prowadzono systematyczne, kompleksowe działania badawcze, budowlano-remontowe, konserwatorskie i rewitalizacyjne zespołu muzealnego. W ich wyniku po raz pierwszy po powojennej odbudowie udostępniono zwiedzającym piwnice – jednokondygnacyjne pod całością zespołu, w części dwukondygnacyjne. Wykonano w nich prace budowlane, instalacyjne, konserwatorskie i adaptacyjne z przeznaczeniem kondygnacji podziemnych na cele wystawiennicze. W zespole kamienic wykonano liczne prace budowlane – wzmocniono elementy konstrukcyjne ścian zewnętrznych i stropów, zaimpregnowano więźbę dachową, przełożono i uzupełniono dachówkę. Po remoncie poddaszy przeznaczono je na lokalizację urządzeń technicznych. Zmodernizowano i wykonano nowe instalacje. Prace konserwatorskie i rewitalizacyjne,

dla których punktem odniesienia była odbudowa z lat 50. XX wieku, przeprowadzono przy elewacjach, wraz z detalem architektonicznym, dekoracjami rzeźbiarskimi, sztukatorskimi i z polichromiami. Poprzedziły je badania stratygraficzne i materiałowe. Realizacje konserwatorskie we wnętrzach uwzględniały wartość zachowanych (i odkrytych w trakcie prac) relikwów sprzed zniszczeń wojennych oraz wystrój będący wynikiem spójnej koncepcji czasów odbudowy. Konserwacji poddano stropy polichromowane w kamienicy Kleinpoldowskiej. Polichromie oczyszczono i wzmocniono strukturalnie. Podjęto decyzję o ograniczeniu do minimum zakresu interwencji konserwatorskich; zróżnicowany stan zachowania zdecydował o indywidualnie opracowanych koncepcjach przywrócenia oryginalnej kolorystyki i stopnia uzupełnienia warstw malarskich. W sieni kamienicy Pod Murzynkiem odkryto XVII-wieczne malowane dekoracje kwiatowe oraz sztukaterie zachowane pod wtórnymi warstwami z czasów odbudowy. Jako elementy odbudowy o wybitnych wartościach historycznych odrestaurowano powojenne dekoracje ścian i sufitów, okładziny stropów, posadzki, podłogi, elementy kamienne, schody, stolarkę drzwiową, metaloplastykę czy oryginalne meble muzealne. Usunięto późniejsze przebudowy, a nowe elementy uzyskały lekkie współczesne formy. Wykonano nowe zadaszenia stałe i mobilne dziedzińców. Opracowano system identyfikacji wizualnej muzeum, odpowiadający potrzebom użytkowym, estetycznym i konserwatorskim obiektu.

Przestrzeń muzeum jest traktowana z należytą troską konserwatorską, a działania modernizacyjne podporządkowano wymogom struktury zabytkowej. Po raz pierwszy udostępniono piwnice, dostosowane do potrzeb muzealnych. Substancja zabytku, będąca nośnikiem wartości historycznych i artystycznych, a także symbolem woli dźwignięcia miasta z ruin, została zabezpieczona, uczyniono i wyeksponowano wartości estetyczne architektury i wystroju.

1. Strona Dekerta – widok ogólny
2. Kamienica Klempoldowska – dziedziniec
3. Elewacje zespołu
4. Kamienica Montelupich – wejście do muzeum
5. Kamienica Pod Murzynkiem – elewacja
6. Kamienica Falkiewiczowska – zwieńczenie attyki

Fot. 1-6 | M. Czechowicz

7

8

9

10

11

12

13

14

15

16

- 7. Kamienica Klempoldowska – klatka schodowa
- 8-9. Kamienica Pod Murzynkiem – klatka schodowa
- 10. Kamienica Kurowskiego – sień
- 11. Kamienica Gągatkiewicza – wnętrze drugiego piętra
- 12. Kamienica Kurowskiego – wnętrze pierwszego piętra
- 13. Kamienica Baryczkowska – sień
- 14. Kamienica Klempoldowska – strop drewniany
- 15-16. Kondygnacje piwniczne

Fot. 7-16 | M. Czechowicz

- 17. Odtworzona kolorystyka odbudowy powojennej | Fot. M. Czechowicz
- 18. Kamienica Pod Murzynkiem – portal | Fot. B. Modrzewski, Archiwum NID
- 19. Kamienica Kleinpoldowska – zadaszenie dziedzińca | Fot. B. Modrzewski, Archiwum NID
- 20. Kamienica Pod Murzynkiem – elewacja parteru z godłem kamienicy | Fot. M. Czechowicz
- 21. Kamienica Baryczkowska – tablica upamiętniająca budowę w roku 1633 | Fot. B. Modrzewski, Archiwum NID
- 22. Kamienica Baryczkowska – portal | Fot. M. Czechowicz
- 23. Dachy | Fot. B. Modrzewski, Archiwum NID

24

25

26

27

28

24. Piwnice | Fot. B. Modrzewski, Archiwum NID
25-26. Kamienica Kleinpoldowska – lapidarium | Fot. B. Modrzewski, Archiwum NID

Wnętrza głównej ekspozycji muzealnej
Fot. 27-28 | B. Modrzewski, Archiwum NID
Fot. 29-30 | M. Czechowicz

29

30

31

29. Kamienica Gagatkiewicza – „Kucie kos” Wojciecha Fangora | Fot. B. Modrzewski, Archiwum NID

30. Kamienica Gagatkiewicza – czytelnia i archiwum muzeum | Fot. M. Czechowicz

31. Kamienica Gagatkiewicza – detal balustrady w klatce schodowej | Fot. B. Modrzewski, Archiwum NID

32. Kamienica Kleinpoldowska – fragment jednego ze stropów drewnianych | Fot. B. Modrzewski, Archiwum NID

33. Kamienica Gagatkiewicza – sień | Fot. B. Modrzewski, Archiwum NID

32

33

34

35

*Kościół filialny Matki Boskiej Różańcowej w Koszalinie-Jamnie – laureat kategorii utrwalenia wartości zabytkowej obiektu
| Fot. D. Kwiecień, Gorek Restauro Sp. z o.o. Sp. k.*

ZABYTEK
ZADBANY
2020

utrwalenie
wartości
zabytkowej
obiektu

LAUREAT

**KOŚCIÓŁ FILIALNY MATKI BOSKIEJ RÓŻAŃCOWEJ
W KOSZALINIE-JAMNIE**

woj. zachodniopomorskie | Koszalin-Jamno, ul. Szkolna 6

właściciel: Parafia Rzymskokatolicka Świętej Matki Teresy z Kalkuty w Koszalinie

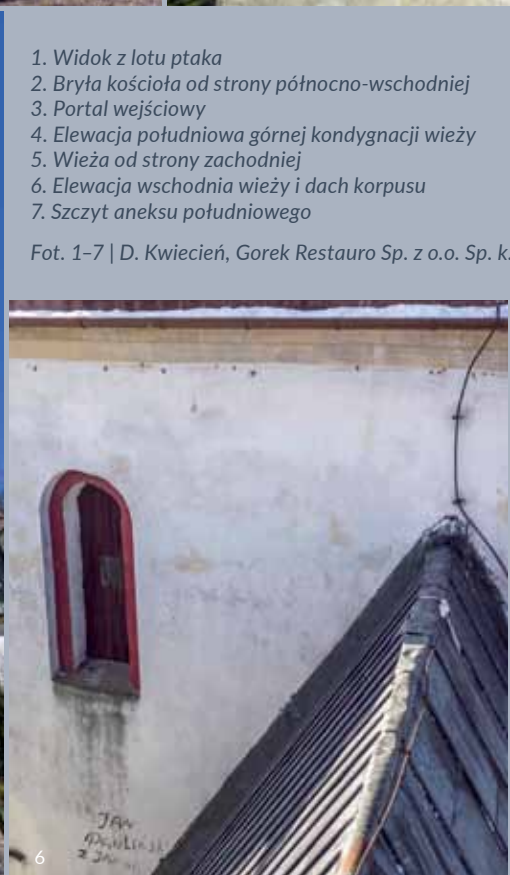
LAUR przyznano za kompleksowe, oparte o staranne rozpoznanie badawcze, prace remontowe, konserwatorskie i rewaloryzacyjne, które pozwoliły wydobyc, utrwalić i wyeksponować wartości zabytkowe związane z poszczególnymi etapami historii kościoła.

Kościół w dawnej wsi Jamno, obecnie dzielnicy Koszalina, jest w swym zasadniczym zrębie budowlą gotycką z wieku XIV. Do salowego kościoła z trójbocznie zamkniętą częścią prezbiterialną w wieku XV dobudowano wieżę zachodnią. Po roku 1534, kiedy luteranizm stał się religią obowiązującą na ziemiach książąt pomorskich, kościół przeszedł w ręce ewangelików. W wieku XVII wzniesiono zwieńczenie wieży. W 1737 roku wykonano nową konstrukcję i poszycie dachu korpusu. Duże zmiany przyniósł wiek XIX – w jego połowie dobudowano niewielką zakrystię, zaś w latach 1860–1861, po likwidacji ściany południowej, neogotycki aneks niemal równy gabarytami pierwotnej bryle, z rozbudowanym szczytem schodkowym. Wtedy też przemurowano okna w nawie, a do wnętrza wprowadzono wsparte na żeliwnych kolumnach emporie w aneksie (nazwanego chórem Łabuszan) i w wieży. W czasie prac restauratorskich po pożarze z 1921 roku wykonano drewniane sklepienie oraz całościową dekorację malarską wnętrza z wykorzystaniem motywów jamneńskich – stylizowanych wici, tulipanów i akantu, charakterystycznych dla wyspy wiejskiej kultury materialnej Jamna i Łabusza. Po II wojnie światowej, w wyniku pojałtańskich zmian państwowych i ludnościowych, kościół stał się świątynią rzymskokatolicką nowych mieszkańców. W latach 50. prze-malowano dekoracje wnętrza, zakrywając między innymi napisy niemieckie.

W latach 2015–2018 przeprowadzono prace badawcze, konserwatorskie, restauratorskie i rewaloryzacyjne, w których szczególną uwagę zwraca zakres wykonanych badań archeologicznych, historycznych, geotechnicznych, architektonicznych czy stratygraficznych. Zakonserwowano i zabezpieczono przed wilgocią kamienne fundamenty kościoła. Usunięto wtórne tynki zewnętrzne, następnie oczyszczono i zakonserwowano lica ceglane korpusu i wieży, uczyniając gotyckie wątki, ślady faz budowlanych, a także kompozycję elewacji (w przyziemiu wieży zamurowano m.in. wtórny otwór okienny i uczyniono

zachodni portal wejściowy). XIX-wieczne części budowli – zakrystię i aneks – pokryto tynkami wapienno-trasowymi. Wykonano prace wzmacniające i konserwatorskie drewnianych konstrukcji dachu i stropów. Dachy poszczególnych części budowli pokryto indywidualnie formowanymi dachówkami ceramicznymi, w formie i układzie opartych na przekazach ikonograficznych i odnalezionych elementach oryginalnych. We wnętrzu świątyni usunięto tynki cementowe, odstawiając mur gotycki w wieży oraz pobiałę i polichromowane zacheuszkę w dolnej partii murów nawy. Zacheuszkę poddano konserwacji, uzupełniono wyprawy historyczne i wykonano nowe tynki wapienno-piaskowe. Przeprowadzono konserwację ślusarek okiennych. Do wnętrza wprowadzono tradycyjne posadzki ceramiczne, które – podobnie jak zróżnicowanie lic zewnętrznych – wskazują fazy przekształceń kościoła (cegła o rozmiarach gotyckich w nawie i pod wieżą, mniejsza cegła w aneksie, posadzka z płytek ceramicznych, odtworzonych na podstawie zachowanego świadka, w prezbiterium). Między nawą a aneksem wyeksponowano w poziomie posadzki linie kamiennego fundamentu w miejscu pierwotnej ściany kościoła. Wykonano konserwację i restaurację malowideł stropów i empor, uczyniając program ikonograficzny malowideł z zachowaniem szacunku zarówno dla ich dawnych fundatorów, jak i dla dzisiejszych wiernych odmiennego języka i wyznania. Uzupełniono wyposażenie o nowe ławki nawiązujące do tradycji jamneńskich.

Ukierunkowane poznawczo prace w pełni zabezpieczyły substancję zabytkową, podkreśliły walory estetyczne świątyni i uczyniły ślady przekształceń związanych z jej historią budowlaną i zmianami wystroju.

1. Widok z lotu ptaka
2. Bryła kościoła od strony północno-wschodniej
3. Portal wejściowy
4. Elewacja południowa górnej kondygnacji wieży
5. Wieża od strony zachodniej
6. Elewacja wschodnia wieży i dach korpusu
7. Szczyt aneksu południowego

Fot. 1–7 | D. Kwiecień, Gorek Restauro Sp. z o.o. Sp. k.

8. Wnętrze nawy ku wschodowi
9. Ołtarz
10. Empora organowa

11. Przedstawienie Chrystusa Zmartwychwstałego w prezbiterium – malowidło na stropie z lat 20. XX wieku, przemalowane w latach 80. XX wieku
12. Poziom pierwotnego posadowienia ołtarza ujawniony w trakcie prac

Fot. 8-12 | D. Kwiecień, Gorek Restauro Sp. z o.o. Sp. k.

13

14

15

13. Kościół w krajobrazie wsi – widok z lotu ptaka od południa | Fot. D. Kwiecień, Gorek Restauro Sp. z o.o. Sp. k.

14–15. Widok ogólny od strony południowo-zachodniej i północno-wschodniej | Fot. D. Kwiecień, Gorek Restauro Sp. z o.o. Sp. k.

16. Południowo-zachodni narożnik wieży | Fot. W. Witek, NID Pracownia Terenowa w Szczecinie

17. Narożnik korpusu i wieży w elewacji północnej | Fot. W. Witek, NID PT w Szczecinie

16

17

18

19

- 18. Kościół w zabudowie wiejskiej
- 19. Elewacja wejściowa wieży
- 20. Prezbiterium – widok od północnego wschodu
- 21. Elewacja południowa aneksu
- 22. Portal wejściowy
- 23. Ślusarka drzwi głównych
- 24. Lico muru i ślusarka okienna w elewacji północnej
- 25. Zwieńczenie wieży

Fot. 18–25 | W. Witek,
NID PT w Szczecinie

20

21

22

23

24

25

26

27

28

26–27. Okno w zamknięciu prezbiterium i w wieży | Fot. W. Witek, NID PT w Szczecinie

28. Wnętrze – widok ku zachodowi

29. Empora organowa

30. Polichromie stropu

31. Posadzki ceramiczne korpusu i aneksu wraz z zaznaczeniem linii pierwotnego fundamentu ściany południowej | Fot. W. Witek, NID PT w Szczecinie

32. Chrystus Zmartwychwstały – polichromia stropu

33. Konstrukcja wsporcza empory organowej

34. Detal ławki kościelnej

Fot. 28–30, 32–34 | Fot. D. Kwiecień, Gorek Restauro Sp. z o.o. Sp. k.

29

30

31

32

33

34

WYRÓŻNIENIE

**ROTUNDA ŚWIĘTEGO MIKOŁAJA
W PODZIEMIACH BAZYLIKI ARCHIKATEDRALNEJ
W PRZEMYŚLU**

woj. podkarpackie | Przemyśl, plac Katedralny

właściciel: Parafia Rzymskokatolicka Świętego Jana Chrzciciela przy Bazylice Archikatedralnej w Przemyśle

WYRÓŻNIENIE przyznano za umiejętny dobór zakresu robót konstrukcyjno-budowlanych i prace konserwatorskie, które utrwaliły i wyeksponowały wartości zabytkowe oraz pozwoliły po raz pierwszy na udostępnienie reliktyw rotundy.

Kamienne mury fundamentowe jednoapsydowej rotundy romańskiej zostały odkryte pod prezbiterium katedry przemyskiej w czasie badań archeologicznych w roku 1961; następne badania prowadzono w latach 1996–1998 i w roku 2000. Potrzebę utworzenia rezerwatu archeologiczno-architektonicznego reliktyw rotundy rozważano już w latach 90. XX wieku, za czym opowiadał się Zbigniew Świechowski, wybitny badacz dziejów sztuki romańskiej w Polsce. Zachowane w układzie centrycznym mury pochodzą najprawdopodobniej z drugiej połowy wieku XII i są świadectwem przynależności świątyni do chrześcijaństwa obrządku łacińskiego i zastosowania charakterystycznych dla niego form (Przemysł znajdował się w tym czasie pod panowaniem książąt ruskich obrządku wschodniego, była to więc zapewne świątynia kolonii łacinników, być może kupców – o czym świadczyłoby także wezwanie kościoła). Mur magistralny fundamentu kolistej nawy i podkowiastej apsydy zbudowany jest z podwójnego płaszcza z ciosów martwicy wapiennej, wypełnionego kamieniem łamanym zalany zaprawą wapienno-piaskową (*opus emplectum*). Wewnątrz nawy znajduje się kolistą ława fundamentowa, co potwierdza wcześniejsze przypuszczenia o istnieniu w rotundzie obejścia i dookolnej emporii wspartej na wieńcu kolumn lub filarów dzielących obejście i nawę. Fundament wewnętrzny zbudowany jest z warstw płyt piaskowca łączonych zbitą gliną lessową.

W latach 2016–2018 przeprowadzono prace budowlane i konserwatorskie, które pozwoliły na uczynienie układu przestrzennego murów fundamentowych oraz udostępnienie ich zwiedzającym. Prace przeprowadzono z pełnym wykorzystaniem wyników zarówno wcześniejszych badań archeologicznych, jak i danych z prowadzonych w sposób ciągły nadzorów prac. Sam ich przebieg miał miejsce w trudnych warunkach, przy gęstym stemplowaniu, bez demontażu znajdującej się nad reliktyw budowli posadzki prezbiterium

katedry. Fundamenty rotundy odsłonięto spod warstw ziemi, poddano konserwacji, w tym iniekcji scalającej, wykonano podbicie konstrukcji. Nad kubaturą nowej ekspozycji wykonano żelbetową płytę stropową. Dostęp do fundamentów rotundy prowadzi przez późniejsze krypty w podziemiach katedralnych. Wzmocniono historyczne sklepienia i ściany poza obrysem murów romańskich, wykonano posadzki w ich obrębie i w przestrzeni prowadzących do nich podziemi. Wejście do rotundy wykonano przez podbicie od strony zachodniej, poniżej dolnej krawędzi fundamentu ściany zewnętrznej – następnie schody żelbetowe prowadzą zwiedzającego w górę, pomiędzy ściany fundamentowe wyznaczające pierścień obejścia. Wejście od strony północnej pozwala zobaczyć zewnętrzne lico fundamentu apsydy. W środku przestrzeni wyznaczonej przez mur wewnętrzny, a więc niejako pod posadzką dawnej nawy, wykonano ossuarium dla odkrytych w czasie prac pochówków, wkomponowane pomiędzy filary podtrzymujące płytę stropu. Nowe elementy – płytę stropową, podbicie fundamentów i ściany ograniczające przestrzeń ekspozycji wyodrębniono przez użycie jasnych tynków mineralnych. Wykonano izolacje przeciwwilgociowe, wprowadzono instalację elektryczną wraz z systemem oświetlenia zabytku, wentylację mechaniczną i klimatyzację.

Zrealizowany zakres prac wydobyl i uczynił rozplanowanie i strukturę murów fundamentowych rotundy poprzedzającej przemyską katedrę gotycką i umożliwił zwiedzającym zapoznanie się in situ z cennym zabytkiem architektury romańskiej.

Krypty prowadzące do reliktyw
i odkrywane spod zasypisk fundamenty rotundy

Fot. 1, 4-7 | M. Piórkowski, PPUH Orion

Fot. 2-3 | Archiwum Firmy Archeologicznej Arkadia

8

9

10

8. Zejście pod fundament od strony zewnętrznej w zachodniej części rotundy
 9. Fragment fundamentu części zachodniej widziany z krypty prowadzącej do reliktyw
 10-11. Przestrzeń pomiędzy fundamentem ściany zewnętrznej i fundamentem empory
 - zwiedzający znajduje się pod dawnym obejściem rotundy
 12. Wejście do apsydy od strony północnej
 13. Przejście z apsydy do nawy

Fot. 8-13 | A. Sapeta, NID Oddział Terenowy w Rzeszowie

11

12

13

14

15

16

17

14. Sąsiadujący z apsydą fundament katedry gotyckiej murowany z ciosów rozbiórkowych rotundy | Fot. A. Sapeta, NID OT w Rzeszowie
15. Fundament apsydy – widok od strony wewnętrznej | Fot. A. Sapeta, NID OT w Rzeszowie
16. Ossuarium w części centralnej rotundy | Fot. ks. M. Wojnarowski
17. Krypta gotycka – przejście do rotundy | Fot. ks. M. Wojnarowski
18. Romański kapitel kostkowy wymontowany w 2017 r. z fundamentu katedry gotyckiej, uważany za relikw konstrukcji wsparcia empory | Fot. A. Sapeta, NID OT w Rzeszowie

18

WYRÓŻNIENIE

**BIAŁY DOM W ŁAZIENKACH KRÓLEWSKICH
W WARSZAWIE**

Warszawa, ul. Agrykola 1

właściciel: Muzeum Łazienki Królewskie w Warszawie

WYRÓŻNIENIE przyznano za budzący uznanie zakres i poziom badań oraz wysoką jakość prac remontowych i konserwatorskich, które pozwoliły zachować oryginalną substancję zabytkową obiektu i wyeksponować wartości artystyczne zarówno jego bryły, jak i unikatowego zespołu wystroju wewnątrz.

Biały Dom, letni pawilon mieszkalny królewskich Łazienek, został zbudowany w latach 1774–1776 na zlecenie Stanisława Augusta Poniatowskiego, a zaprojektował go Dominik Merlini. Niewielka bryła w wysokim parterze przepruta jest *portes-fenêtres*, nad niskim piętrem znajduje się czterospadowy dach zwieńczony belwederkiem. Dla ochrony przed wilgocią budynek otoczono kanałem zbierającym wodę, a bezpośrednio przy fundamentach wymurowano kanał wentylacyjny przykryty płytami marmurowymi. Lekką architekturę dopełnia wystrój o znacznej wartości historycznej i artystycznej, świadczący o królewskim smaku i kosmopolitycznych odniesieniach polskiej kultury elitarnej wieku XVIII. Pomieszczenie jadalne na parterze dekorowane jest malowanymi groteskami, wykonanymi przez Jana Bogumiła Plerscha, w pokoju bawialnym na fali zainteresowania Dalekim Wschodem i mody na *chinoiserie* umieszczono XVIII-wieczne tapety importowane z Chin, ukazujące sceny rodzajowe i europejskie faktorie w Państwie Środka. Wystrój uzupełniają oryginalne stolarki, boazerie, złocenia, sztukaterie, parkiety i kominki. Biały Dom uniknął zniszczeń w czasie II wojny światowej. Znaczne prace remontowe, między innymi instalacyjne i w zakresie konstrukcji stropów, oraz konserwatorskie przy wystroju malarskim, przeprowadzono w latach 60. XX wieku.

W latach 2018–2019 wykonano całościowe prace badawcze, budowlano-remontowe oraz konserwatorsko-restauracyjne zabytku. Wymieniono osłabione elementy konstrukcji dachu, wykonano nowe pokrycie z blachy miedzianej. Tralki drewnianej balustrady poddano pracom konserwatorskim, elementy zdestruowane wymieniono odtworzeniowo. Odkopano, osuszono i wyremontowano XVIII-wieczne kanały wentylacyjne, usprawniając je zgodnie z pierwotnym przeznaczeniem. Wzmocniono zagrożone konstrukcje stropów, ścian i nadproży, przeprowadzono remont pomieszczeń piwnicznych oraz prace instalacyjne, zgodne z obowiązującymi normami i wymogami zabyt-

kowego obiektu muzealnego. Prace konserwatorskie elewacji objęły oczyszczenie z brudu, usunięcie wtórnych uzupełnień cementowych i warstw malarских, dezynfekcję, usunięcie zdeintegrowanych tynków, podklejenie warstw odspojonych i uzupełnienie ubytków. W ich wyniku przywrócono kompletną kompozycję boniowania z rustyką. Kolorystykę elewacji oparto na badaniach stratygraficznych i historycznych. Pracom konserwatorskim poddano stolarki okienne i okiennice. We wnętrzach przeprowadzono konserwację i restaurację wypraw tynkarskich, odtworzono detal sztukatorski podziałów architektonicznych. Kompleksowe prace objęły polichromowane i złoczone boazerie oraz drzwi wewnętrzne, parkiety, marmurowe kominki i posadzki, elementy snycerskie, aplikacje metalowe oraz cenny wystrój malarski. Badania ujawniły chronologię przemalowań oraz stan zachowania najstarszych warstw, w tym także XIX-wiecznych uzupełnień w tłach grotesek Plerscha. W związku z przyjętym założeniem utrwalenia oryginalnej substancji zabytkowej i przywrócenia historycznego wyglądu wnętrz usunięto XX-wieczne ingerencje i retusze. W poszczególnych pomieszczeniach, w zależności od dokonanych odkryć i oceny stanu zachowania oryginału, przeprowadzono zabiegi konserwatorskie lub – w części – restauratorskie i odtworzeniowe.

Przeprowadzone prace zabezpieczyły substancję budowlaną Białego Domu i przywróciły mu walor jak najwierniejszego świadectwa kultury artystycznej czasów stanisławowskich.

.

1. Widok ogólny od południa
2. Dekoracja malarska gabinetu
3. Sień na piętrze
4. Przedpokój apartamentu na piętrze
5. Bawialnia – widok portu w Kantonie
6. Garderoby

Fot.1-6 | J. Musiela, Restauro Sp. z o.o.

7

8

7. Widok ogólny od południowego wschodu | Fot. P. Kobek, NID

8. Opracowanie elewacji | Fot. A. Dymek, NID

9. Plafon w gabinecie ośmiokątnym | Fot. A. Dymek, NID

10. Sala jadalna | Fot. A. Dymek, NID

11. Sypialnia – detal polichromii | Fot. A. Dymek, NID

10

9

11

12

13

14

15

- 12. Jadalnia
- 13. Sień parteru
- 14. Sypialnia
- 15. Bawialnia
- 16. Gabinet na piętrze
- 17. Okucia drzwiowe
- 18. Okno belwederu

Fot. 12-18 | A. Dymek, NID

16

17

18

WYRÓŻNIENIE

WIEŻA ARIAŃSKA W WOJCIECHOWIE

woj. lubelskie | Wojciechów 9

zarządca: Gminny Ośrodek Kultury w Wojciechowie

WYRÓŻNIENIE przyznano za prace badawcze, zabezpieczające i remontowo-konserwatorskie, służące zachowaniu integralności zabytku oraz wydobyciu autentycznych wartości jego struktury budowlanej.

Wieża mieszkalno-obronna została zbudowana w pierwszej połowie XVI wieku. Fundatorem był Jan Pilecki, starosta lubelski i parczewski, właściciel wsi od roku 1501, zmarły w 1527. Murowana z kamienia wieża była elementem założenia obronnego wzniesionego na miejscu wcześniejszego fortalitium późnośredniowiecznego. Kolejni właściciele Wojciechowa związani byli z wyznaniem poreformacyjnymi – Spinkowie z kalwinizmem i Orzechowscy z arianizmem, z czym łączy się nazwa wieży, przeznaczonej również do sprawowania funkcji zboru. W 1910 roku ówcześni właściciele Józef i Natalia Popławscy przekazali wieżę Towarzystwu Opieki nad Zabytkami Przeszłości. Prowadzonymi przez towarzystwo pracami restauratorskimi kierował Jan Koszczyk Witkiewicz, znany architekt i konserwator; nie ukończono ich ze względu na wybuch I wojny światowej. Warto wspomnieć, że wieża była bohaterem literackim owych czasów: pojawia się – w zmienionej na fikcyjną lokalizacji – w powieści *Nawracanie Judasza* Stefana Żeromskiego z 1916 roku. W latach 50. XX wieku prace zabezpieczające przy zabytku prowadził Bohdan Guerquin, wybitny polski znawca architektury obronnej. Gruntowne prace remontowe miały miejsce w latach 1972–1975, po ich zakończeniu wieżę przeznaczono na siedzibę gminnego ośrodka kultury.

W latach 2018–2019 wykonano prace budowlane, restauratorskie i konserwatorskie w wieży, a także zagospodarowano jej otoczenie. Wykonano izolację przeciwwilgociową ścian fundamentowych; w trakcie nadzorów archeologicznych pozyskano nowe dane badawcze dotyczące między innymi struktury budowlanej, a także założenia obronnego poprzedzającego budowę wieży. Pracom stabilizującym, remontowym i konserwatorskim poddano przypory opinające naroża budowli, składającej się z wyższego korpusu i niższej części z traktem komunikacyjnym od południa. Zlikwidowano taras, który przylegał do części niższej, przesłaniający skarpy i przyziemie elewacji. Do wypełnienia ubytków w licach przypór oraz na miejsce kamieni popękanych i zlasowanych

zastosowano kamień wapienny, dostosowany do kształtu, obróbki i wątku historycznego, usunięto wtórne zaprawy cementowe spoin, wprowadzając na ich miejsce zaprawy wapienne. Powierzchnie kamienne poddano hydrofobizacji. W części południowej wieży usunięto wtórne tynki elewacyjne. Po odsłonięciu muru kamiennego z opoki, po dodatkowej ekspertyzie konserwatorskiej, podjęto decyzję o zastosowaniu tynków zacieranych, tak zwanych płynących, uwidoczniających nieregularną fakturę lica ściany. Przez miejscowe zastosowanie tynków gładkich uczyniono obramienia okienne, odpowiadające ceglanyemu przemurowaniom ościeży, odtworzono metodą ciągnioną profile gzymsów w ich zwieńczeniu i pod parapetami. Wykonano nowe obróbki blacharskie. Uporządkowano również otoczenie wieży, wykonując nową nawierzchnię kamienną, w której zamontowano pamiątkowe tablice z imionami i nazwiskami rzemieślników związanych z kowalstwem, którego muzeum funkcjonuje w Wojciechowie od 1995 roku.

Przeprowadzone prace zapobiegły dalszej degradacji i zabezpieczyły ważne konstrukcyjne elementy budowli oraz uczyniły wartości estetyczne elewacji związane z charakterystycznym materiałem i strukturą muru.

1

2

3

1. Widok ogólny od południowego wschodu | Fot. A. Gąska, Gminny Ośrodek Kultury w Wojciechowie
2. Widok od południowego zachodu | Fot. Archiwum GOK w Wojciechowie
3. Odślonięte lico elewacji południowej | Fot. A. Gąska, GOK w Wojciechowie
4. Otoczenie wieży | Fot. Archiwum GOK w Wojciechowie

4

5

6

5. Elewacja południowa | Fot. A. Gąska, GOK w Wojciechowie

6. Widok od południowego wschodu | Fot. E. Prusicka, NID Pracownia Terenowa w Lublinie

7. Elewacje wschodnia i północna | Fot. A. Gąska, GOK w Wojciechowie

8. Nawierzchnia i fragment muru po stronie wschodniej wieży | Fot. A. Gąska, GOK w Wojciechowie

7

8

9

10

9. Tynki i przypory narożne elewacji południowej | Fot. E. Prusicka, NID PT w Lublinie

10. Widok od strony wschodniej – z Alei Zasłużonych Kowali | Fot. E. Prusicka, NID PT w Lublinie

11. Przypory w przyziemiu wieży | Fot. A. Gąska, GOK w Wojciechowie

12. Opracowanie otworów okiennych | Fot. E. Prusicka, NID PT w Lublinie

13. Widok od południowego zachodu | Fot. W. Kornet, GOK w Wojciechowie

11

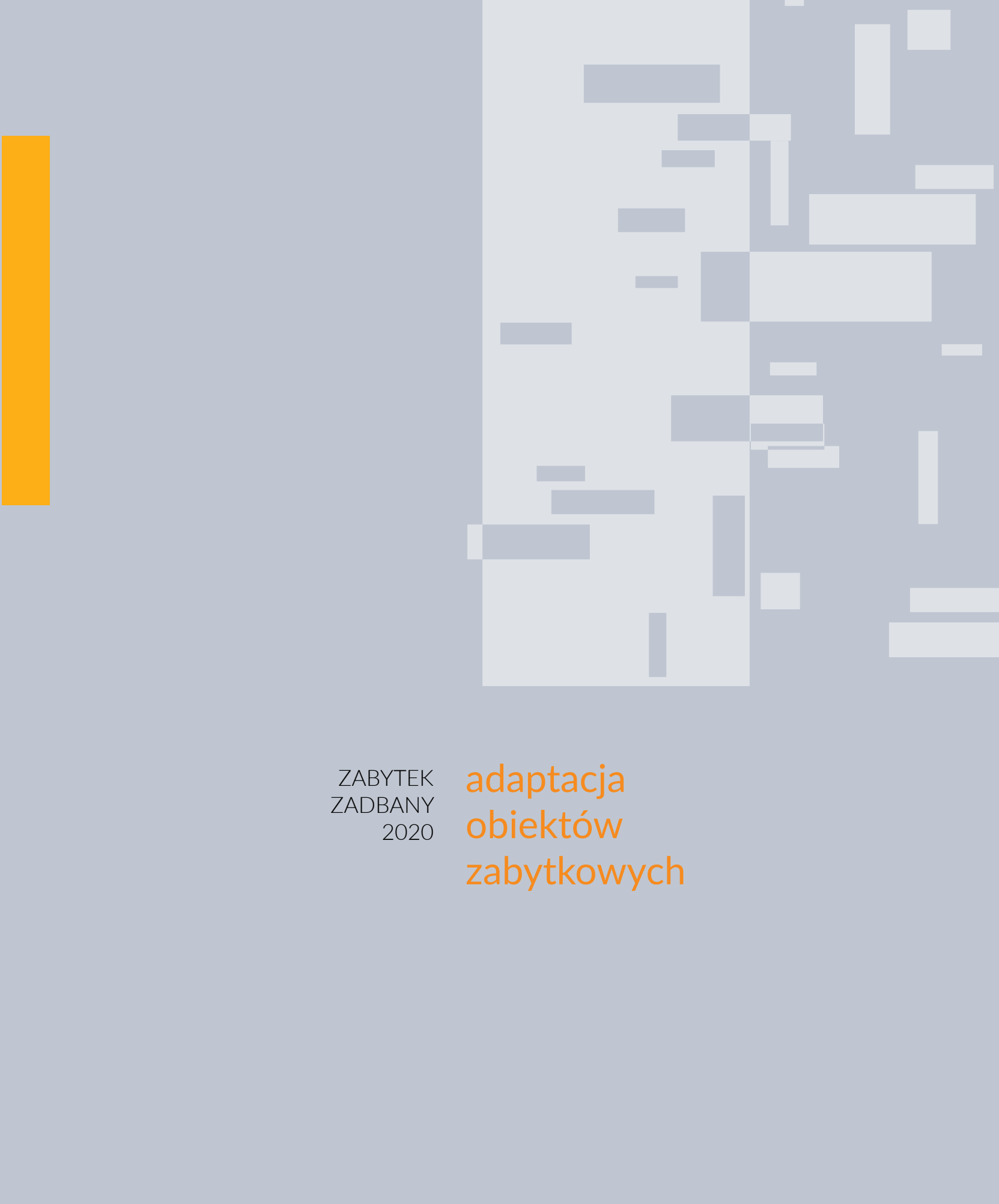
12

13

Klasztor cysterek, obecnie kompleks pielgrzymkowy sanktuarium Świętej Jadwigi Śląskiej w Trzebnicy – wyróżnienie w kategorii adaptacji obiektów zabytkowych
| Fot. Archiwum Kongregacji Sióstr Miłosierdzia Świętego Karola Boromeusza w Trzebnicy

ZABYTEK
ZADBANY
2020

adaptacja
obiektów
zabytkowych

LAUREAT

**KLASZTOR MAGDALENEK,
OBECNIE CENTRUM AKTYWNOŚCI SPOŁECZNEJ
W SZPROTAWIE**

woj. lubuskie | Szprotawa, plac Kościelny 5
właściciel: Gmina Szprotawa

LAUR przyznano za prace konserwatorskie, rewaloryzacyjne i adaptacyjne wykonane na podstawie wyników wzorowo przeprowadzonych badań konserwatorskich, eksponujące rozwarstwienie historyczne budowli, przywracające wartości zabytkowe obiektu i jego znaczenie w przestrzeni miasta.

Pokutny zakon żeński Świętej Marii Magdaleny został sprowadzony do Szprotawy w 1314 roku przez księżną Matyldę, żonę Henryka III głogowskiego. Prawdopodobnie w tym czasie w bezpośrednim sąsiedztwie kościoła parafialnego Wniebowzięcia NMP powstał budynek klasztoru, zachowany w obrysie murów do dziś. Klasztor przebudowywano na przełomie wieków XVI i XVII oraz po poważnym pożarze z 1702 roku. Poszczególne etapy budowlane pozostawiły ślady przekształceń, zachowane między innymi w podziałach i ukształtowaniu wnętrza oraz w rozbudowie budynku do obecnej wysokości. W 1810 roku władze pruskie przeprowadziły kasatę zakonu. Dawny klasztor przejęty na cele publiczne mieścił kolejno szkołę rzemieślniczą, szpital i sąd; w tym czasie wykonano klasycystyczny wystrój elewacji. Po II wojnie światowej budynek był siedzibą sądu, w latach 80. XX wieku zaadaptowano go na potrzeby szkoły podstawowej, która funkcjonowała tu do 2010 roku. Po tym czasie pozostawał nieużytkowany. W 2017 roku samorząd miasta rozpoczął prace adaptacyjne niszczonego obiektu na siedzibę Centrum Aktywności Społecznej.

Do 2019 roku przeprowadzono prace badawcze, budowlano-remontowe, konserwatorskie i restauratorskie w zachowanym skrzydle klasztoru. Wykonano badania archeologiczne i architektoniczne (zarówno pierwotnego skrzydła północnego, jak i reliktów późniejszego skrzydła wschodniego, w miejscu przeznaczonym na rozbudowę), analizę stratygraficzną warstw tynkarskich i malarskich elewacji i wnętrza oraz stolarstwa i wystroju architektonicznego. Wyniki pozwoliły sformułować kierunki działań konserwatorskich i pogłębiły stan wiedzy o cennym obiekcie o wczesnogotyckiej metryce. Prace budowlane i remontowe wykonano z zachowaniem w jak największym stopniu ocalałej substancji zabytkowej, uzupełnienia dostosowano do technologii i form oryginału. Na podstawie wyników badań zrezygnowano z początkowych zało-

żeń renowacji tynków elewacyjnych i uczyniono odkrytą strukturę gotyckiej fasady, z murem z kamienia polnego w przyziemiu i wątkiem ceglanym powyżej, zdobionej blendami o profilowanych krawędziach i fryzem z ukośnie kładzionej cegły. Elewacje zatarto tynkiem cienkowarstwowym. Udostępniono nieznane dotąd pomieszczenie piwniczne. Wyremontowano konstrukcję dachu, poddasze zabudowano, wydzielając pomieszczenia biurowe. Wyeksponowano w nich fragmenty drewnianej konstrukcji dachu, we wnętrzach dolnych kondygnacji – lic murów kamiennych i ceglanych. Posadzki ceramiczne w układach prostych i w jodełkę odtworzono w oparciu o wyniki odkryć archeologicznych. Przeprowadzono renowację drewnianych schodów wewnętrznych oraz stolarek drzwiowych; formy nowych stolarek, w tym okiennych, dostosowano do wyników badań architektonicznych. Po pracach konserwatorskich wyeksponowano detal sztukatorski wnętrz. Program funkcjonalny, dostosowany do współczesnych potrzeb, w tym osób z niepełnosprawnością ruchową, wprowadzono z poszanowaniem historycznej dyspozycji wnętrz. Kuchnię nowo powstałego centrum wprowadzono do pomieszczenia, które również pierwotnie pełniło tę funkcję. Przywrócono pierwotny układ dużej sali w przyziemiu, o centralnym filarze, podzielonej wtórnie na mniejsze pomieszczenia. Zmodernizowano instalacje, we wnętrzach wykonano prace tynkarskie, malarskie, posadzkarskie. Na miejscu dawnego skrzydła wschodniego klasztoru wybudowano niski aneks mieszczący dodatkowe sanitariaty i kotłownię, o zwartej, oszczędnej bryle zamkniętej dachem dwuspadowym, wydzielonej optycznie od korpusu przeszklonym szybem windy. Uporządkowano dziedziniec i urządzono ogród od strony podwórza klasztoru.

W dawnym klasztorze mieści się obecnie centrum społeczne, regionalna placówka muzealna, punkt informacji turystycznej. Adaptację przeprowadzono, zachowując w jak największym stopniu autentyczną strukturę i substancję budowli, a wykonane prace pozwoliły przywrócić i uczynić jej wartości zabytkowe.

1. Ściana szczytowa i fasada – widok od północnego wschodu
2. Elewacja tylna
3. Dolna część fasady po zdjęciu wtórnych tynków
4. Sala ze sklepieniem renesansowym w przyziemiu

Fot. 1-4 | Archiwum Urzędu Miejskiego w Szprotawie

5

6

5-7. Wnętrza skrzydła klasztornego
8. Zachowane sztukaterie sklepień barokowych w sali przyziemia
9. Konstrukcja dachu

Fot. 5-9 | Archiwum UM w Szprotawie

7

8

9

10

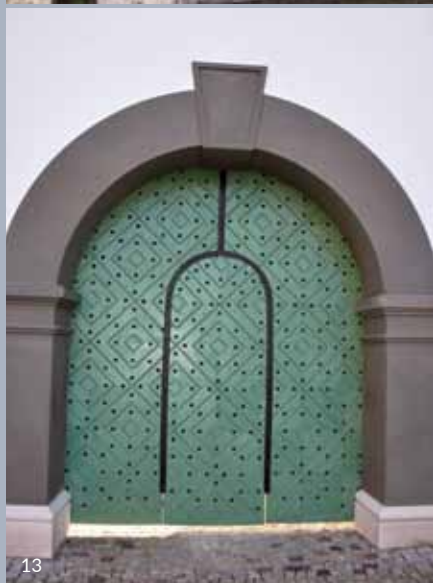

11

12

10. Elewacja tylna z przyległym nowym skrzydłem
| Fot. W. Eckert, NID Pracownia Terenowa
w Zielonej Górze
11. Wschodnia ściana szczytowa i łącznik nowego
skrzydła | Fot. Archiwum UM w Szprotawie
12. Elewacja frontowa | Fot. Archiwum UM
w Szprotawie
13. Brama przy zachodniej ścianie szczytowej
| Fot. Archiwum UM w Szprotawie
14. Detal architektoniczny i stolarki elewacji
frontowej | Fot. W. Eckert, NID PT
w Zielonej Górze

13

14

15

16

15. Sala ze sklepieniem renesansowym | Fot. Archiwum UM w Szprotawie

16. Biblioteka | Fot. W. Eckert, NID PT w Zielonej Górze

17. Dekoracje sztukatorskie | Fot. Archiwum UM w Szprotawie

18. Stolarka drzwiowa wnętrza | Fot. W. Eckert, NID PT w Zielonej Górze

19. Luneta okienna | Fot. W. Eckert, NID PT w Zielonej Górze

20. Wyeksponowana ściana gotycka w kuchni w przyziemiu | Fot. Archiwum UM w Szprotawie

21. Piwnica barokowa | Fot. Archiwum UM w Szprotawie

17

18

19

20

21

22

23

24

25

22. Korytarz pierwszego piętra

23-24. Schody drewniane

25. Poddasze

26. Detal sztukaterii

27. Zejście do piwnicy

Fot. 22-27 | W. Eckert, NID PT w Zielonej Górze

26

27

WYRÓŻNIENIE

**WILLA JAPONKA, OBECNIE BUDYNEK DYDAKTYCZNY
LICEUM OGÓLNOKSZTAŁCĄCEGO IM. TADEUSZA KOŚCIUSZKI
W KRZESZOWICACH**

woj. małopolskie | Krzeszowice, ul. Ogrodowa 2
właściciel: Powiat Krakowski

WYRÓŻNIENIE przyznano za przeprowadzone na wysokim poziomie prace remontowe, konserwatorskie i adaptacyjne, które uratowały zabytek przed degradacją, wydobyły i podkreśliły jego wartości oraz pozwoliły na prawidłowe użytkowanie obiektu w celach dydaktycznych i społecznych.

Willa została wzniesiona jako budynek uzdrowski. Uzdrowsko krzeszowski rozwijało się od drugiej połowy wieku XVIII, przez wiek XIX, kiedy stało się własnością rodziny Potockich, aż do dwudziestolecia międzywojennego. Drewniany, parterowy budynek willi w konstrukcji zrębowej, z poprzedzonym tarasem ryzalitem wejściowym i charakterystycznym dachem mansardowym, powstał w 1923 roku w sąsiedztwie istniejącego już Uzdrowskiego Domu Gościnnego. Mieścił restaurację, kawiarnię, pijalnię mleka, a na poddaszu pokoje dla kuracjuszy. Materiał i formy architektoniczne willi, nawiązujące do poszukiwań stylu dworskiego, odbiegają od klasycyzującego stylu wcześniejszych obiektów zespołu uzdrowskiego. Nazwa „Japonka” przyjęła się z kolei – zupełnie niedworkowo – w związku z formą wygiętych ku górze narożników dachu, skojarzonych z charakterystycznym elementem architektury Dalekiego Wschodu. Po II wojnie światowej uzdrowsko krzeszowski zostało odebrane właścicielom; willę przeznaczono na mieszkania dla nauczycieli szkoły, która zajęła pobliski budynek wspomnianego domu gościnnego. W 2014 roku samorząd powiatu krakowskiego odkupił zrepriwatyzowane obiekty szkolne, w tym opuszczony, niszczący budynek Japonki. W 2017 roku podjęto decyzję o remoncie obiektu.

W latach 2018–2019 podjęto prace budowlane, konserwatorskie i restauratorskie, poprzedzone inwentaryzacją stanu i stopnia zachowania substancji zabytkowej. Wykonano prace przy konstrukcji i poszyciu dachu, ścianach zrębowych wraz z mśnieniem, drewnianych podłogach i schodach wewnętrznych, piecach i stolarce. Wykonano konieczne roboty rozbiórkowe, między innymi ścian wewnętrznych i działowych, stropów i posadzek. Cały obiekt został poddany fumigacji. Wykonano izolację i drenaż przy ścianach fundamentowych, oczyszczono i uzupełniono materiał kamienny i spoinowanie podmurówki. Ściany zrębowe zostały oczyszczone, wymieniono zdegradowane

fragmenty belek, zachowując rodzaj drewna i konstrukcji, wykonano uszczelnienie mchem, gliną i warkoczem słomianym. W piwnicach oczyszczono lica ścian, wykonano nowe spoinowanie, położono tynki renowacyjne i nowe posadzki. Wymieniono osłabione elementy w konstrukcji dachu, położono nowe pokrycie z dachówki ceramicznej. Ściany zrębowe i więźba zostały zaimpregnowane. Ściany ocieplono od wewnątrz wełną mineralną, wykonano prace tynkarskie i malarskie, odtworzono fasetę. Wyremontowano stropy drewniane i schody wewnętrzne, wykonano podłogi drewniane. Przesławiono i poddano pracom konserwatorskim piece kaflowe – kafle zostały oczyszczone, uzupełnione kitami, kity i ubytki glazury scalono kolorystycznie. Po pracach konserwatorskich jedno z okien pozostawiono w formie świadka, pozostałe stolarki odtworzono na wzór pierwotnych. W balustradzie tarasu uzupełniono ubytki masą na bazie cementu portlandzkiego, wykonano malowanie farbami krzemianowymi, położono nową posadzkę i stopnie lastrykowe. Zmodernizowano instalacje i pomieszczenia sanitarne. W willi znalazły miejsce sale dydaktyczne Liceum Ogólnokształcącego im. Tadeusza Kościuszki w Krzeszowicach oraz pomieszczenia udostępniane na wydarzenia i spotkania społeczności lokalnej.

Prace zabezpieczające, rewaloryzacyjne i adaptacyjne przeprowadzono z poszanowaniem formy i materiału zabytku, charakterystycznego elementu dawnego zespołu uzdrowiskowego.

1. Elewacja frontowa
2. Ryzalit i taras wejściowy
3. Wnętrze piętra ryzalitu
4. Piec kaflowy
5. Schody wewnętrzne
6. Strop drewniany

Fot. 1-6 | M. Mrzygłód-Tomasik

7

8

7. Widok ogólny od południowego wschodu
8. Piętro ryzalitu | Fot. T. Woźniak, NID Oddział Terenowy w Krakowie
9. Elewacja boczna (północna) i tylna
10. Ryzalit i taras wejściowy
11. Wnętrze piętra ryzalitu

Fot. 7, 9-11 | K. Kamiński, Starostwo Powiatowe w Krakowie

9

10

11

12

13

14

- 12. Wejście do willi
- 13. Wnętrze parteru
- 14. Belka sufitowa
- 15. Piec kaflowy, w głębi widoczne schody drewniane
- 16. Schody – widok z piwnicy | Fot. T. Woźniak, NID OT w Krakowie
- 17. Korytarz na poddaszu

Fot. 12–15, 17 | K. Kamiński, Starostwo Powiatowe w Krakowie

15

16

17

WYRÓŻNIENIE

**BIAŁY SPICHLERZ,
OBECNIE SIEDZIBA MUZEUM POMORZA ŚRODKOWEGO
W SŁUPSKU**

woj. pomorskie | Słupsk, ul. Szarych Szeregów 12
właściciel: Muzeum Pomorza Środkowego w Słupsku

WYRÓŻNIENIE przyznano za rewaloryzację i adaptację na cele muzealne, kulturalne i edukacyjne, przeprowadzone po rozpoznaniu badawczym i z pełnym poszanowaniem wartości zabytkowych obiektu, jego historycznej konstrukcji, formy architektonicznej i charakteru wnętrza.

Spichlerz wzniesiono w 1814 roku w konstrukcji mieszanej, ze ścianami obwodowymi murowanymi z kamienia i cegły i z drewnianą konstrukcją nośną. Belki stropowe kolejnych kondygnacji oparte są na konstrukcji szkieletowej i na murach zewnętrznych. Budowli nadano oszczędną, klasycystyczną szatę architektoniczną, z ryzalitami na osi, szerokimi lizenami, gzymsami i niewielkim tympanonem nad przelotami przejazdu w przyziemiu. Otwory okienne opatrzone były regulowanymi żaluzjami; przeszklono jedynie środkowe okna ryzalitów. Budynek od momentu powstania służył jako wojskowy magazyn obroku. Po zajęciu Słupska w 1945 roku przez Rosjan tymczasowo stał się więzieniem dla pozostałych jeszcze na miejscu niemieckich mieszkańców miasta. Po II wojnie światowej ponownie pełnił funkcje spichrzowe jako magazyn Polskich Zakładów Zbożowych. Bieżące użytkowanie przyniosło zmiany we wnętrzu (podniesienie poziomu posadzki parteru, wprowadzenie szybu windy towarowej) i przebudowę dachu; w miejsce żaluzji wprowadzono stolarki okienne. W latach 70. XX wieku spichrz zamieniono na magazyn, od tego czasu budynek zmieniał właścicieli. W 2012 roku, już jako własność samorządu województwa, został użyczony (wraz z drugim spichlerzem, zwanym Czerwonym), a następnie przekazany na własność muzeum, które podjęło prace rewitalizacyjne.

W latach 2012–2019 przeprowadzono kompleksowe prace badawcze, a następnie remontowe, konserwatorskie i restauratorskie przy konstrukcji murowanej i drewnianej obiektu. Po określeniu stanu technicznego i właściwości nośnych przeprowadzono remont konstrukcji szkieletowej: wzmocniono między innymi słupy przyziemia, zdegradowane w wyniku przykrycia podniesioną wtórnie podłogą oraz osadzone w murze końcówki belek stropowych. Pozostałe elementy drewniane zakonserwowano, w tym także pierwotną klatkę schodową tak zwanych schodów młyńskich, zachowując ponad 90 procent

materiału historycznego. Całość zaimpregnowano. Wyremontowano fundamenty kamienne, wzmocniono stopy fundamentowe stanowiące wsparcie dla ustroju szkieletowego. Ze względu na degradację drewna i przekształcenia rozebrano natomiast konstrukcję dachu. Na podstawie przekazów ikonograficznych i zlokalizowanych w trakcie inwentaryzacji śladów historycznej konstrukcji więźby przywrócono pierwotny kształt dachu z oknami w charakterystycznej formie wolicz oczu. Zszyto pęknięcia murów, przeprowadzono prace renowacyjne przy elewacjach, które wykończono tynkami wapiennymi. Przy stolarce okiennej w osi ryzalitów wykonano prace konserwatorskie (ościeża) i odtworzeniowe (skrzydła); pozostałe otwory, historycznie przesłonięte jedynie żaluzjami, przeszklono oknami w ramach aluminiowych. Zainstalowano nowe drewniane żaluzje, regulowane elektronicznie. Do spichlerza wprowadzono funkcje wystawiennicze (między innymi wystawę stałą prac Witkacego – muzeum słupskie dysponuje największą w Polsce kolekcją dzieł plastycznych artysty), a także muzealne pomieszczenia magazynowe i administracyjne, zachowując ekspozycję zabytkowej konstrukcji drewnianej. Budynek ocieplono od strony wewnętrznej murów. Nowe klatki schodowe i ściany działowe wykonano z betonu licowego. Wykonano prace instalacyjne, wprowadzono przeszklony szyb windy. Uporządkowano także otoczenie obiektu wraz z ogrodzeniem, przywrócono historyczny charakter budynku wagi, znajdującego się obok spichlerza, przeznaczonego na pomieszczenia ochrony.

Dawny spichrz stał się nowoczesną placówką muzealną i miejscem kulturowym; nowe funkcje wprowadzono z zachowaniem struktury i charakteru zabytku.

1

2

3

4

1. Widok od południowego zachodu
2. Północna ściana szczytowa
3. Oś dawnego wjazdu w elewacji wschodniej
4. Kondygnacja spichrzowa
- 5-7. Drewniana konstrukcja nośna

Fot. 1-7 | E. Mazur, Muzeum Pomorza Środkowego w Słupsku

5

6

7

8

9

10

11

8. Widok od północnego zachodu | Fot. E. Mazur, MPŚ w Słupsku

9. Wejście w elewacji zachodniej | Fot. T. Błyskosz, NID Oddział Terenowy w Gdańsku

10. Budynek dawnej wagi | Fot. T. Błyskosz, NID OT w Gdańsku

11. Górne kondygnacje i profil dachu spichlerza | Fot. E. Mazur, MPŚ w Słupsku

12. Hol parteru | Fot. T. Błyskosz, NID OT w Gdańsku

13. Zachowane i wyeksponowane schody historyczne | Fot. T. Błyskosz, NID OT w Gdańsku

12

13

14

15

16

14. Nowa klatka schodowa
 15–17. Sale ekspozycyjne i ogólnie dostępne
 wnętrza muzealne
 18. Szyb dźwigu osobowego w holu drugiego piętra
 19. Odtworzona konstrukcja okien i instalacje
 techniczne na poziomie poddasza

Fot. 14–19 | T. Błyskosz, NID OT w Gdańsku

17

18

19

WYRÓŻNIENIE

**KLASZTOR CYSTEREK,
OBECNIE KOMPLEKS PIELGRZYMKOWY SANKTUARIUM
ŚWIĘTEJ JADWIGI ŚLĄSKIEJ W TRZEBNICY**

woj. dolnośląskie | Trzebnica, ul. Księdza Wawrzyńca Bochenka 30

właściciel: Kongregacja Sióstr Miłosierdzia Świętego Karola Boromeusza w Trzebnicy

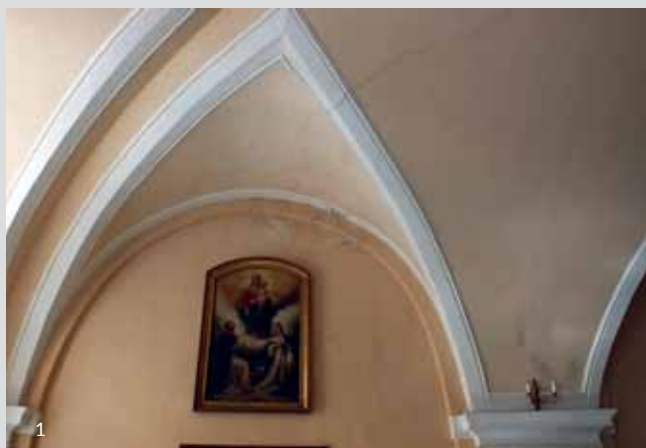
WYRÓŻNIENIE przyznano za kompleksowe prace badawcze, konserwatorskie i restauratorskie oraz adaptację na cele kulturalne, edukacyjne i turystyczne skrzydeł wokół północnego wirydarza klasztoru, przeprowadzone z uwzględnieniem specyfiki zabytkowego założenia klasztornego.

Opactwo cysterek w Trzebnicy powstało na początku wieku XIII z fundacji księcia śląskiego Henryka Brodatego i jego żony Jadwigi, późniejszej świętej. Obecny klasztor, powstały na miejscu średniowiecznego, jest budowlą późnobarokową, wzniesioną w latach 1697–1726 pod kierunkiem Johanna Georga Kalckbrennera wokół dwóch obszernych wirydarzy, północnego i południowego. W 1810 roku nastąpiła pruska kasata zakonów i klasztor trzebnicki został zamknięty. W następnych latach działały tu między innymi przędzalnia wełny i fabryka sukna; nowe funkcje spowodowały liczne zniszczenia i przekształcenia wewnątrz. W 1861 roku do klasztoru przybyły siostry boromeuszki, w 1870 – kawalerowie maltańscy, którzy założyli szpital w części południowej. W 1893 roku całość klasztoru stała się własnością sióstr. Do lat 20. XX wieku prowadzono w nim prace budowlane i remontowe, szczególnie znaczące w 1909 roku; przy wprowadzaniu nowego wystroju stosowano formy neobarokowe. Po 1945 część szpitalną klasztoru zajęło państwo (ten stan własności utrzymał się do 1993 roku). Obecnie w klasztorze znajduje się dom macierzysty kongregacji i prowadzony przez siostry zakład opiekuńczo-leczniczy dla dorosłych. Zespół opactwa – sanktuarium Świętej Jadwigi Śląskiej – leży na międzynarodowym szlaku cysterskim. W 2014 roku został uznany za pomnik historii.

W latach 2018–2019 przeprowadzono szeroko zakrojone prace badawcze i remontowo-konserwatorskie w pomieszczeniach parteru części północnej klasztoru, przeznaczonych na cele edukacyjne, kulturalne i turystyczne. Usunięto wtórne podziały pomieszczeń, naprawiono spękania konstrukcyjne ścian, sklepień i nadproży, zmodernizowano instalacje, wyremontowano pomieszczenia sanitarne, zmodernizowano szyb i windę osobową, wykonano wydzielenia przeciwpożarowe. Przeprowadzono konserwację i renowację ścian i sklepień. Badania stratygraficzne ujawniły minimalny stan zachowania tyn-

ków XVIII-wiecznych i przewagę warstw z końca XIX i początku XX wieku. Po usunięciu wtórnych warstw w dolnych partiach ścian założono tynki renowacyjne, zabezpieczono historyczne tynki piaskowo-wapienne, uzupełniono ubytki i zachowaną w większości pomieszczeń sztablaturę z gładzi wapiennej oraz scalono powierzchnie metodą topowania. Warstwy malarskie wykonano farbą na spoiwie wapiennym, scalono farbami laserunkowymi na podstawie kolorystyki historycznej. Ujawnione fragmenty polichromii poddano konserwacji zachowawczej, wyeksponowano również fragmenty późnej dekoracji na lamperkach z lat 1920–1930. Konserwacji i renowacji poddano elementy kamienne z piaskowca – portale, progi, kominki, a także detale sztukatorskie, drewniane schody wewnętrzne i podłogi, stolarki drzwiowe, historyczne meble wbudowane w ściany, piece kaflowe (w tym także trzon kuchenny) i piec metalowy, posadzki lastrykowe z początku XX wieku zachowane w korytarzach klasztornych. Obiekt dostosowano do potrzeb osób z niepełnosprawnością ruchową. Przeprowadzono remont stref wejścia do klasztoru, a także wnętrz najwyższej kondygnacji oraz konstrukcji i pokrycia dachu i sygnaturki wieży północnej.

Dawne pomieszczenia klasztorne – krużganki, refektarz i sale o zachowanych historycznych nazwach dedykowanych świętym – zostały otwarte na potrzeby społeczne, zarówno religijne, pielgrzymkowe, jak i turystyczne i kulturowo-edukacyjne (warsztaty, koncerty, konferencje, wystawy). Adaptację przeprowadzono z poszanowaniem i uczytelnieniem autentyczności substancji zabytkowej, przywrócono historyczny układ wnętrz i estetykę o najbardziej wyrazistym rysie neobarokowej unifikacji form z początku wieku XX.

1. Sklepienie sali Henryka
2. Krużganki klasztorne
3. Refektarz
4. Cokół filara przyściennego
5. Krużganek zachodni
6. Pomieszczenie przy refektarzu
7. Sala Marii

Fot. 1-7 | Archiwum Kongregacji Sióstr Miłosierdzia Świętego Karola Boromeusza w Trzebnicy

8. Widok klasztoru z lotu ptaka

9. Wieża północna klasztoru | Fot. G. Grajewski, NID Oddział Terenowy we Wrocławiu

10. Krużganki | Fot. G. Grajewski, NID OT we Wrocławiu

11. Sala Marii – dawny refektarz cysterek

12. Sala Marta z zachowaną kuchnią węglową

13. Krużganek zachodni – filar przysięcenny

Fot. 8, 11–13 | Archiwum Kongregacji Sióstr Miłosierdzia Świętego Karola Boromeusza w Trzebnicy

14

15

15. Krużganek zachodni

16. Krużganek środkowy | Fot. G. Grajewski, NID OT we Wrocławiu

17. Schody drewniane

18. Sala Barbara

19. Skrzydło zachodnie

20. Stolarza drzewiowa | Fot. G. Grajewski, NID OT we Wrocławiu

Fot. 15, 17-19 | Archiwum Kongregacji Sióstr Miłosierdzia Świętego Karola Boromeusza w Trzebnicy

16

17

18

19

20

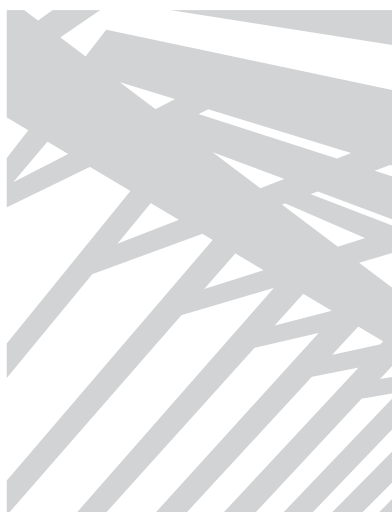

Kościół parafialny Świętego Marcina Biskupa w Starej Wiśniewce – wyróżnienie w kategorii architektury i budownictwa drewnianego
| Fot. T. Palacz, NID Oddział Terenowy w Poznaniu

ZABYTEK
ZADBANY
2020

architektura
i budownictwo
drewniane

LAUREAT

LAMUS W KNYSZYNIE

woj. podlaskie | Knyszyn, ul. Kościelna 3

właściciel: Parafia Rzymskokatolicka Świętego Jana Apostoła i Ewangelisty w Knyszynie

LAUR przyznano za prace remontowe i konserwatorskie, dzięki którym zachowano i wyeksponowano cenny zabytek dawnego drewnianego budownictwa gospodarskiego.

Historia jurydyki plebańskiej w Knyszynie i sąsiadującej z nią działki kościoła, początkowo szpitalnego, sięga wieku XVI. Drewniany lamus, pierwotnie spichrz zbożowy, został zbudowany w 1808 roku (w inwentarzu z 1820 r. opisano go jako „przed 12 laty budowany niewielki, drewniany, z dylów rzniętych”). Należał do gospodarstwa plebańskiego, o którym wiadomo, że w wieku XIX składało się – prócz plebanii i domu wikariusza – także z zespołu zabudowy gospodarczej: stajni, chlewów, szopy na drewno, dwóch stodół i dwóch spichlerzy. Z zabudowy gospodarstwa zachowała się plebania drewniana i jeden ze spichrzy, pełniący z czasem funkcję składu. Jest to budowla drewniana, konstrukcji zrębowej (z jednym z węglów w konstrukcji sumikowo-łatkowej), z podcieniem frontowym wspartym na sześciu słupach z masywnymi mieczami. Na osi podcienia umieszczono drzwi deskowe na kutyh zawiasach pasowych; poza nimi, ze względu na funkcje magazynowe, w ścianach zrębu wprowadzono dodatkowo jedynie niewielkie otwory wentylacyjno-doświetlające. Czterospadowy dach pierwotnie był kryty słomą, w połowie XIX wieku pokrycie zmieniono na darcice, w 1925 roku położono gonty. Lamus remontowano w roku 1954, o czym świadczy między innymi data wyryta na jednym z mieczy podcienia, i w roku 1996.

W 2017 roku, po wykonaniu inwentaryzacji konserwatorskiej, obiekt translokowano w granicach działki dawnego gospodarstwa. Budynek posadowiono na fundamencie z wykorzystaniem kamieni odzyskanych z pierwotnej lokalizacji. Elementy drewniane zostały oczyszczone, wykonano flekowanie ubytków drewna, części konstrukcji zniszczone lub brakujące uzupełniono na wzór części oryginalnych. Prace konserwatorskie wykonano przy zachowanych drzwiach. Drewno zostało zdezynfekowane i zaimpregnowane. Założeniem wykonawczym prac było zachowanie w jak największym stopniu oryginalnych elementów drewnianych, a w przypadku degradacji materiału – uzupełnienie lub odtworzenie form. Wykonano nowe podwaliny dębowe i stopy pod słupy

podcienia. Zmontowano ponownie konstrukcję zrębu, ścian działowych, stropu, podcienia, a także schody wewnętrzne; odtworzono konstrukcję dachu, wykonano nowe deskowanie stropu, podłogi i pokrycie dachowe z dwóch warstw gontu łupanego. Zachowano 70 procent oryginalnej substancji zabytkowej. Obiekt zabezpieczono malowaniem żelazem bio- i ogniochronnym. Uporządkowano otoczenie, wykonano ścieżki z nawierzchnią z kostki kamiennej. Lamus jest obecnie wyeksponowany od strony ulicy prowadzącej do kościoła parafialnego. Wraz z plebanią oraz zabytkowym domem drewnianym położonym po przeciwnej stronie drogi pokazuje charakter dawnej zabudowy małomiasteczkowej, wypartej dziś przez zabudowę murowaną.

Powszechne niegdyś budownictwo drewniane szczególnie szybko ulega degradacji lub zanika w przypadku skromnych obiektów, w których nie jest konieczne utrzymanie dawnej funkcji użytkowej. Rewaloryzacja zabytku o takim charakterze pozwala zachować istotne świadectwo życia codziennego i kultury materialnej przeszłości.

1-2. Podcień frontowy i ściana boczna

3. Lokalizacja budynku

4. Słup podcienia

5. Ściana boczna

6. Węgiel sumikowo-łatkowy

Fot. 1-6 | A. Płocka-Wojtala, Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Białymstoku

7

7. Lokalizacja budynku

8. Widok od frontu

9. Ściana boczna i tylna

10. Podcień frontowy

11. Węgiel w konstrukcji sumikowo-łątkowej | Fot. ks. A. Sadowski

Fot. 7-10 | J. Kotyńska-Stetkiewicz, NID Pracownia Terenowa w Białymstoku

8

9

10

11

12

13

14

15

12–14. Podcień | Fot. J. Kotyńska-Stetkiewicz, NID PT w Białymstoku

15. Konstrukcja słupa | Fot. Fot. A. Kułak, NID PT w Białymstoku

16. Szeroki front dawnego spichrza | Fot. J. Kotyńska-Stetkiewicz, NID PT w Białymstoku

17. Węgieł na jaskółczy ogon | Fot. J. Kotyńska-Stetkiewicz, NID PT w Białymstoku

16

17

18

19

18-20. Podział wnętrza
21. Stolarka drzwiowa
22. Poddasze

Fot. 18-22 | J. Kotyńska-Stetkiewicz,
NID PT w Białymstoku

20

21

22

23

24

25

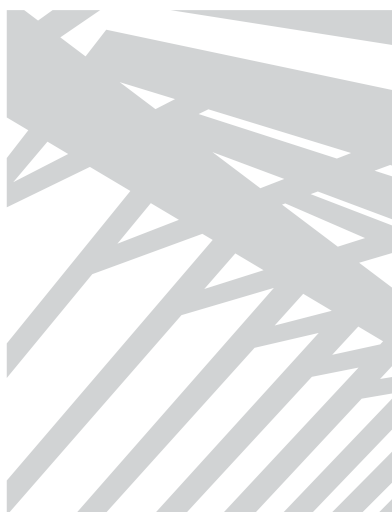
23. Pokrycie gontowe | Fot. A. Kułak,
NID PT w Białymstoku
24. Konstrukcja dachu | Fot. J. Kotyńska-Stetkiewicz,
NID PT w Białymstoku
25. Drzwi wewnętrzne | Fot. ks. A. Sadowski
26. Okno w połaci dachowej | Fot. A. Kułak,
NID PT w Białymstoku
27. Data remontu z lat powojennych na mieczu słupa
| Fot. J. Kotyńska-Stetkiewicz, NID PT w Białymstoku

26

27

WYRÓŻNIENIE

KOŚCIÓŁ PARAFIALNY ŚWIĘTEGO MARCINA BISKUPA
W STAREJ WIŚNIEWCE

woj. wielkopolskie | Stara Wiśniewka 69

właściciel: Parafia Rzymskokatolicka Świętego Marcina Biskupa w Starej Wiśniewce

WYRÓŻNIENIE przyznano za szerokie spektrum i wysoką jakość prac konstrukcyjnych, budowlanych oraz konserwatorskich, które powstrzymały procesy destrukcyjne, utrwaliły substancję zabytkową oraz odstłoniły i uczyniły oryginalny wystrój wnętrza kościoła.

Świątynia – pierwotnie pod wezwaniem Świętej Anny – została wzniesiona jako kościół filialny parafii w Zakrzewie w 1647 roku z fundacji Zygmunta Grudzińskiego, wojewody kaliskiego. Po pożarze z czasów potopu szwedzkiego kościół odbudowano staraniem syna fundatora Andrzeja Karola Grudzińskiego. W 1762 roku wzniesiono wieżę i poświęcono kościół pod zmienionym wezwaniem Świętego Marcina z Tours. Poszczególne części kościoła mają zróżnicowaną konstrukcję: prezbiterium – zrębową, nawa – sumikowo-łatkową, wieża – słupowo-ramową. Całość została oszalowana na zewnątrz pionowym deskowaniem. W 1765 roku wymalowano bogate polichromie ornamentально-architektoniczne i figuralne w prezbiterium, w tym kotarę stanowiącą tło dla ołtarza głównego i iluzjonistyczne ramy architektoniczne ze skręconymi spiralnie kolumnami na ścianach bocznych. Polichromie w nawie pochodzą z roku 1647 oraz 1816. W latach 1906–1918 przekształcono bryłę kościoła, wyrównując wysokość nawy i prezbiterium oraz przykrywając je wspólnym dachem krytym gontem. W latach 20. XX wieku malowidła w całości zatynkowano. Warto wspomnieć, że w pomieszczeniu tuż przy prezbiterium zachowany jest witraż z przedstawieniem tronującej Marii z Dzieciątkiem, wykonany – zgodnie z sygnaturą – w 1935 roku przez K. Kolbego z dalekiego Królewca.

W latach 2009–2019 przeprowadzono etapami prace zabezpieczające, remont budowlany oraz prace konserwatorskie kościoła wraz z ujawnionym w ich trakcie wystrojem. W związku z przechyleniem konstrukcji wymieniono ławy fundamentowe pod południową ścianą nawy i prezbiterium i wprowadzono dodatkowe stopy fundamentowe pod pionowe stężenia konstrukcyjne. Przeprowadzono remont wychylonej wieży – wykonano nowe podwaliny dębowe, wzmocniono konstrukcję szkieletową przez stężenie słupa południowo-zachodniego. Wymieniono zniszczone oszalowanie kościoła, wykonano impregnację i scalenie kolorystyczne elewacji. Wykonano remont więźby,

wymieniono pokrycie dachu na nowy gont. Kościół poddano fumigacji. We wnętrzu usunięto wtórne wyprawy tynkarskie i przeprowadzono prace konserwatorskie i restauratorskie przy polichromiach umieszczonych bezpośrednio na drewnie ścian i stropów. Powierzchnię ścian zdezynfekowano, warstwy malarskie zostały oczyszczone i skonsolidowane, ubytki w kompozycji uzupełniono punktowaniem i scalono kolorystycznie. Przeprowadzono prace konserwatorskie i renowacyjne chóru muzycznego, oczyszczając go z wtórnych warstw farby olejnej, flekując ubytki i scalając kolorystycznie powierzchnię drewna, wykonano nowe deskowanie sufitu powyżej, uzupełniono elementy snycerskie w balustradzie schodów. Konserwacją objęto także wyposażenie – ołtarze, ambonę, chrzcielnicę, feretrony i krucyfiks z tęczą kościoła.

Kościół został zabezpieczony przed postępującą degradacją i osłabieniem konstrukcji; stopniowe działania konserwatorskie i restauratorskie, prowadzone w miarę pozyskiwania funduszy, pozwoliły zachować integralność architektury drewnianej i odkryć nowożytne polichromie, decydujące o wyrazie artystycznym i świadczące – zgodnie z inskrypcją wymieniającą między innymi niejakich braci Kotowskich – o historii lokalnych fundacji.

1. Ściany nawy odsłonięte spod szalowania – widok od południowego zachodu | Fot. I. Żerebiło, Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Poznaniu Delegatura w Pile

2. Ściana południowa i zamknięcie prezbiterium | Fot. I. Żerebiło, WUOZ w Poznaniu Delegatura w Pile

3–4. Ściana północna przy ścianie tęczowej i przy emporzach muzycznych | Fot. Archiwum WUOZ w Poznaniu Delegatury w Pile

5. Częściowo zdjęte tynki wtórne na ścianie południowej | Fot. I. Żerebiło, WUOZ w Poznaniu Delegatura w Pile

6. Strop w prezbiterium po odsłonięciu | Fot. Archiwum WUOZ w Poznaniu Delegatury w Pile

7

8

7. Widok kościoła od południa | Fot. T. Palacz,
NID Oddział Terenowy w Poznaniu
8. Hełm wieży | Fot. T. Palacz, NID OT w Poznaniu
9. Widok z empory muzycznej ku prezbiterium |
Fot. K. Kłysz, WUOZ w Poznaniu Delegatura w Pile
10. Ściana północna przy ścianie tęczowej |
Fot. K. Kłysz, WUOZ w Poznaniu Delegatura w Pile
11. Polichromie na stropie nawy | Fot. T. Palacz,
NID OT w Poznaniu

9

10

11

12

13

14

15

16

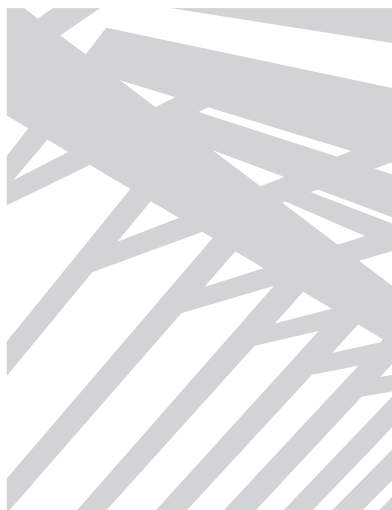

17

18

12. Konstrukcja w części podwieżowej nawy | Fot. T. Palacz, NID OT w Poznaniu
 13. Grzech pierworodny – polichromia na stropie prezbiterium | Fot. T. Łuczak, NID OT w Poznaniu
 14. Empora muzyczna | Fot. T. Palacz, NID OT w Poznaniu
 15. Ściana północna prezbiterium | Fot. T. Palacz, NID OT w Poznaniu
 16. Święty Jakub Starszy – polichromia na ścianie północnej prezbiterium | Fot. T. Palacz, NID OT w Poznaniu
 17. Ściana zachodnia nawy na poziomie empy | Fot. T. Łuczak, NID OT w Poznaniu
 18. Konstrukcja wieży | Fot. I. Żerebiło, WUOZ w Poznaniu Delegatura w Pile

WYRÓŻNIENIE

KOŚCIÓŁ PARAFIALNY
ŚWIĘTYCH APOSTOŁÓW PIOTRA I PAWŁA
W HANNIE

woj. lubelskie | Hanna, Rynek 5a

właściciel: Parafia Rzymskokatolicka Świętych Apostołów Piotra i Pawła w Hannie

WYRÓŻNIENIE przyznano za prace konstrukcyjne, budowlane i konserwatorskie przeprowadzone z poszanowaniem integralności i autentyzmu zabytku, przywracające zespołowi architektonicznemu, a także wnętrzu świątyni pierwotne wartości materiałowe i estetyczne.

XVIII-wieczna cerkiew unicka Świętych Apostołów Piotra i Pawła została wybudowana z fundacji książąt Radziwiłłów i zastąpiła wcześniejszą, zniszczoną świątynię. Budowla w obecnym kształcie powstała w kilku etapach – w latach 1739–1740 wzniesiono prezbiterium i nawę, w 1747 roku od strony północnej dostawiono kaplicę. W latach 1764–1765 lub w 1765 roku cerkiew została rozbudowana o część zachodnią – babiniec wraz z przedsionkiem i chór muzyczny powyżej. Jednocześnie podwyższono zrąb nawy i prezbiterium tak, by ujednolicić wysokość wszystkich części budowli i wykonano nowy dach wraz z trzema wieżyczkami. Około 1810 roku wieżyczki przebudowano. W roku 1874, w związku z kasatą Kościoła unickiego przez władze carskie, świątynia została przejęta na cerkiew prawosławną i funkcjonowała pod wezwaniem Świętego Dymitra Męczennika. Po odzyskaniu niepodległości przez Polskę cerkiew stała się kościołem parafii rzymskokatolickiej i wróciła do pierwotnego wezwania. Wtedy prawdopodobnie powstały dzisiejsze dobudówki – zakrystia i skarbczyk przy prezbiterium. We wnętrzu świątyni zachowane są elementy XVIII-wiecznego wyposażenia i wystroju, w tym iluzjonistyczne polichromie malowane na płótnach naklejonych na ściany i strop.

W latach 2017–2019 przeprowadzono kompleksowe prace remontowe, konserwatorskie i rewaloryzacyjne w kościele (wraz z wyposażeniem), a także przy dzwonnicy i na terenie dawnego cmentarza, w bezpośrednim otoczeniu zabytku. Poprzedziły je badania i ekspertyzy techniczne i konserwatorskie, które uzasadniły dalsze postępowanie, a także poszerzyły znacznie wiedzę o dziejach budowlanych obiektu. Prace rozpoczęto od demontażu wyposażenia oraz wspomnianej dekoracji malarskiej, które przekazano do pełnej konserwacji. Następnie podjęto działania przy strukturze budowlanej. Wymieniono fundamenty kościoła i dzwonnicy, zachowując oryginalne kamienie polne w węzłach budowli, wykonano izolację przeciwwilgociową. Wypoziomo-

wano budynek kościoła, podnosząc najpierw stronę południową, a następnie całą bryłę (o około 25 cm), a poprzez wymianę podwalin wyprostowano i zabezpieczono wyboczone bierwiona ścian. Konieczne wymiany zdegradowanych elementów konstrukcyjnych przeprowadzono z zachowaniem gatunku drewna (sosna), wymiarów i zastosowanych technik ciesielskich. Wprowadzono konstrukcję niwelującą obciążenie stropów przez wieże. Przeprowadzono konserwację stolarek okiennych i drzwiowych. W miejsce zdegradowanych, wtórnych podłóg wykonano nowe. Przywrócono historyczne pokrycie dachu gontem, którym pokryto także elewacje kościoła. Całość materiału budowlanego została zaimpregnowana. Zmodernizowano i wykonano nowe instalacje. We wnętrzu świątyni akcentem finalnym było ponowne zamontowanie zakonserwowanego wystroju i wyposażenia. W formie świadków historii świątyni wyeksponowano odkryte w trakcie prac oryginalne kamienie ołtarzowe – zarówno unicki, jak i prawosławny. Prace remontowe i konserwatorskie przeprowadzono także przy dzwonnicy, przywracając między innymi gontowe pokrycie dachu. W otoczeniu kościoła wykonano plac i ścieżki brukowane, przeprowadzono prace pielęgnacyjne starodrzewu, zamontowano iluminację zespołu.

Zrewaloryzowana świątynia drewniana wraz z dzwonnica współtworzy Centrum Religijno-Zabytkowe w Hannie, pełni funkcje świątyni i stanowi jeden z punktów szlaku turystycznego. Przeprowadzone prace pozwoliły zabezpieczyć materię zabytku, odtworzyć pierwotny charakter architektury zewnętrznej i uczynić wartości artystyczne wnętrza kościoła.

1. Widok ogólny od południa
 2. Dzwonnica przykościelna
 3-4. Ściany boczne – północna i południowa – nawy
 5. Ściana tęczowa
 6. Widok na prezbiterium

Fot. 1-6 | Archiwum Urzędu Gminy Hanna

7

8

9

10

7. Zespół kościoła – widok od południowego wschodu | Fot. Archiwum UG Hanna

8. Hełmy wieżyczek | Fot. J. Niedźwiedź, NID Pracownia Terenowa w Lublinie

9. Kaplica po stronie północnej nawy | Fot. J. Niedźwiedź, NID PT w Lublinie

10. Widok od południowego zachodu | Fot. J. Niedźwiedź, NID PT w Lublinie

11. Widok z empory muzycznej przez babiniec i nawę ku prezbiterium | Fot. Archiwum UG Hanna

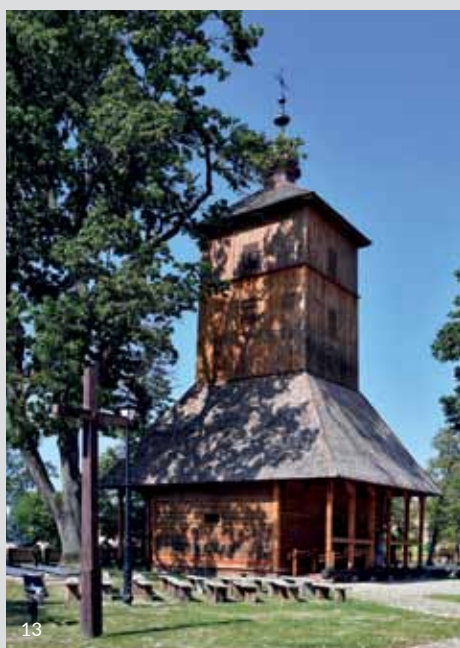
12. Zamknięcie prezbiterium | Fot. Archiwum UG Hanna

11

12

13

14

15

13. Dzwonnica | Fot. Archiwum UG Hanna

14. Empora muzyczna | Fot. Archiwum UG Hanna

15. Ściana tęczowa i ołtarz boczny nawy | Fot. Archiwum UG Hanna

16. Widok z nawy ku prezbiterium | Fot. J. Niedźwiedź, NID PT w Lublinie

17. Łuk tęczyowy od strony wschodniej | Fot. J. Niedźwiedź, NID PT w Lublinie

18. Wyeksponowane dawne kamienie ołtarzowe | Fot. J. Niedźwiedź, NID PT w Lublinie

19. Historyczne inskrypcje na ścianach dzwonnicy upamiętniające daty 1874 i 1915

– czas funkcjonowania cerkwi prawosławnej („moskiewskiej niewoli”) | Fot. J. Niedźwiedź, NID PT w Lublinie

16

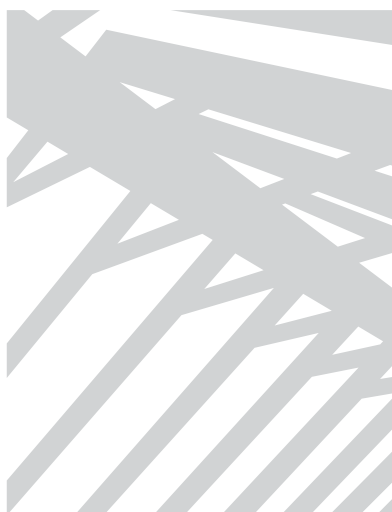
17

18

19

WYRÓŻNIENIE

DWORZEC W GUMNISKACH MAŁYCH

woj. warmińsko-mazurskie | Gumniska Małe 2
właściciele: Magda Pawlak-Grabowska, Rafał Grabowski

WYRÓŻNIENIE przyznano za prace budowlano-konserwatorskie, restauratorskie i adaptacyjne, które uchroniły obiekt przed degradacją, utrwaliły i uczyniły autentyczną substancję zabytkową, przywróciły integralność formy architektonicznej i detalu, a zarazem zapewniły optymalną opiekę w utrzymaniu zabytku.

Drewniany dworzec został wybudowany w latach 90. XIX wieku dla cesarza Wilhelma II w Prakwicach pod Dzierzgoniem, przy linii kolejowej Malbork–Małdyty. Cesarz przybywał do Prakwic, do dóbr rodu Dohnów, w drodze do rezydencji w Kadynach. Dworzec, o malowniczej bryle zwieńczonej wieżyczką z hełmem, zwany był cesarskim pawilonem powitalnym. Ze względu na zainteresowania Wilhelma architekturą staronorweską w dekoracji snycerskiej bryły i wystroju znalazły się motywy inspirowane sztuką skandynawską epoki wikingów – smocze głowy i uproszczony motyw trójzębu. Około 1921 roku budynek został translokowany na obecne miejsce i obsługiwał stację Budwity, związaną między innymi z funkcjonującą tu torfownią. Po translokacji dostawiono do niego murowaną nastawnię. Po II wojnie światowej stacja została uruchomiona ponownie w 1949 roku, sam budynek dworca został jednak w latach 50. XX wieku przeznaczony na cele mieszkalne. Połączenie kolejowe zamknięto w 1999 roku; budynek, wyłączony z czasem z użytkowania, podlegał postępującej degradacji. W 2012 roku został kupiony przez obecnych właścicieli prywatnych.

W 2019 roku ukończono prace remontowe, konserwatorskie i rewaloryzacyjne dawnego dworca cesarskiego. Wykonano remont kamiennych murów fundamentowych i cokołu. Ustabilizowano konstrukcję budynku i wykonano remont elewacji, uzupełniając brakujące elementy sezonowanym drewnem modrzewiowym zgodnie z formami i ciesielskimi technikami oryginalnej struktury. Całość zdezynfekowano i zaimpregnowano przeciwogniowo. Przyczynę zawilgoceń piwnic i przyziemia usunięto, sięgając po dawną, zachowaną na miejscu technologię – przez udrożnienie i uzupełnienie pierwotnego systemu ceramicznych rur drenażowych. W trakcie prac remontowych pokrycia dachu, wielokrotnie uzupełnianego, zdemontowano dachówki, papę i eternit, roze-

brano wtórne kominy. Po wyselekcjonowaniu pierwotnych karpiówek oczyszczono je ciśnieniowo parą wodną i ułożono na jednej z połaci dachowych, na pozostałych połaciach położono dachówkę ceramiczną o tej samej formie. Pokrycie hełmu wieżyczki uzupełniono patynowaną blachą miedzianą. Na podstawie przekazów ikonograficznych i zachowanych świadectw w strukturze budowlanej odtworzono wiatę peronową, a także detal architektoniczny i prace snycersko-rzeźbiarskie dawnej dekoracji. W piwnicach nastawni zakonserwowano i wyeksponowano stalowe prowadnice, pozostałości wyposażenia technicznego związanego z jej pierwotną funkcją. Konserwacji poddano zachowaną stolarkę okienną i drzwiową; drewno oczyszczono, ubytki uzupełniono flekowaniem, odtworzono brakujące okucia i szklenie. Brakujące stolarki wykonano na wzór oryginalnych. Zakonserwowano i wyeksponowano strop drewniany odkryty spod wtórnej obudowy w trakcie prac, a także zachowane okienko kasowe. Wykonano prace instalacyjne, wnętrza zostały zaadaptowane do funkcji gościnnej i mieszkalnej. Uporządkowano otoczenie budynku, wykonując między innymi opaskę i ścieżki na wzór odkrytych pozostałości dawnego bruku peronowego.

Obiekt został uratowany przed degradacją i zrewaloryzowany z pełnym poszanowaniem wartości zabytkowych materiału, dawnych technik, form architektury i detalu.

1. Widok ogólny
2. Stolarka okienna i detal snycerski w szczycie dachu
3. Hełm wieżyczki
4. Wnętrze
5. Odślonięty strop drewniany
6. Stolarka drzwiowa
7. Konstrukcja ścian
8. Dawne okienko kasowe

Fot. 1–8 | M. Pawlak-Grabowska, R. Grabowski

9

10

11

12

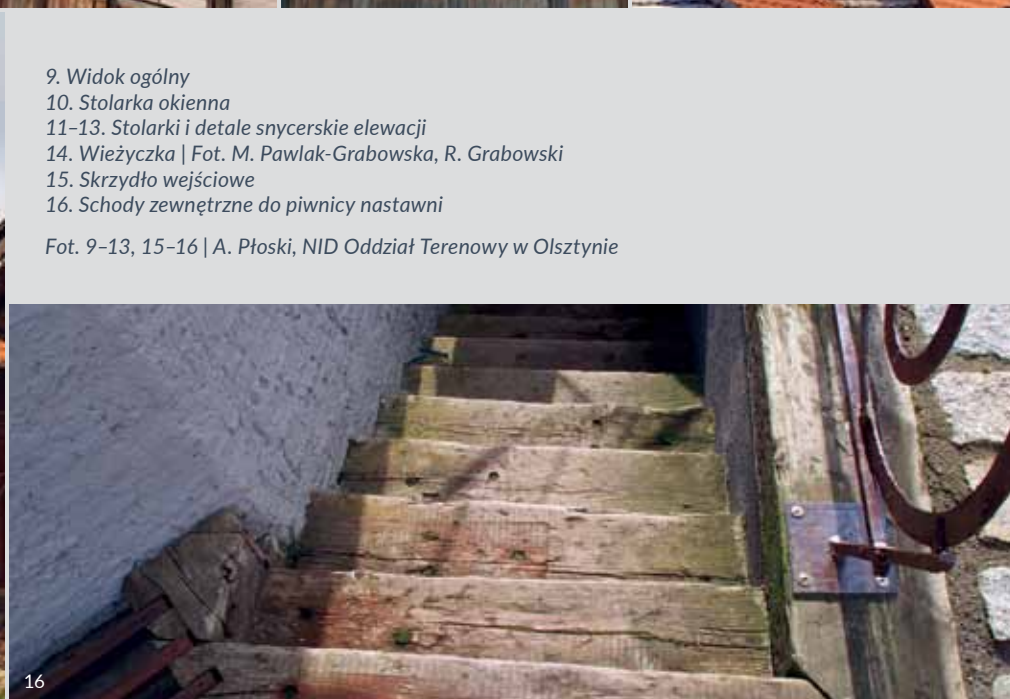
13

14

15

16

9. Widok ogólny
 10. Stolarka okienna
 11-13. Stolarki i detale snycerskie elewacji
 14. Wieżyczka | Fot. M. Pawlak-Grabowska, R. Grabowski
 15. Skrzydło wejściowe
 16. Schody zewnętrzne do piwnicy nastawni

Fot. 9-13, 15-16 | A. Płoski, NID Oddział Terenowy w Olsztynie

17

18

19

17-18. Konstrukcja ścian

19. Okienko kasowe

20. Stolarki okienne

21. Wnętrze wiaty | Fot. M. Pawlak-Grabowska, R. Grabowski

22. Piwnica nastawni

Fot. 17-20, 22 | A. Płoski, NID OT w Olsztynie

20

21

22

Wodociąg w Łazienkach Królewskich w Warszawie – wyróżnienie w kategorii zabytków techniki
| Fot. Archiwum Monument Service Sp. z o.o. Sp. k.

ZABYTEK
ZADBANY
2020

zabytki
techniki

LAUREAT

WIEŻA CIŚNIEŃ W MALBORKU

woj. pomorskie | Malbork, plac Słowiański 15
posiadacz: Miasto Malbork

LAUR przyznano za wzorowe prace remontowe i konserwatorskie, które pozwoliły na utrzymanie integralności zabytku techniki wraz z jego wyposażeniem oraz za umiejętne dostosowanie nowych funkcji społecznych i użytkowych do specyfiki obiektu.

Wieża ciśnień została wybudowana w 1905 roku, przy zakładaniu miejskiej sieci wodociągowej. Strukturę techniczną przybrano w neogotycki kostium architektoniczny nawiązujący do malborskiego zamku. Otwory okienne i drzwi zamknięto ostrołukiem, elewacjom z ceramicznej cegły licowej towarzyszą granitowe, wieloboczne filary oraz konsole podtrzymujące ośmioboczną głowicę wieży, mieszczącą zbiornik, a w bogatych formach ceglanego detalu architektonicznego wykorzystano tarcze heraldyczne, sterczyzny, pełzanki, fryz z kształtek w układzie trójliścia czy glazurowaną cegłę w archiwoltach uskokowego portalu wejściowego, zwieńczonego wimpergą. Nawet ślusarka okien jest wzorowana na uproszczonych formach maswerkowych. Wieża pełniła swoją pierwotną funkcję do 1998 roku. W 2003 roku wykonano remont dachu (data ta, obok daty budowy, została umieszczona na chorągiewce wiatrowej); w tym samym roku wieża została wyłączona z użytkowania.

Wykonane w latach 2018–2019 prace remontowe i konserwatorskie objęły ceglane mury wraz z detalem architektonicznym, wnętrza oraz zachowany zbiornik i urządzenia transportu wody. Podczas prac zsztywniono mur, oczyszczono i wzmocniono strukturalnie lica ceglane, detal kamienny i wyprawy tynkarskie; uzupełniono ubytki, zdestruowane cegły i kształtki zastąpiono elementami odtworzonymi zgodnie z oryginalnymi formami, elewacje scalono kolorystycznie. Zrekonstruowano i zamontowano na miejscu brakujący filar w kondygnacji pod głowicą wieży; filar został wykonany z szarego granitu strzegomskiego, dostosowanego do użytych pierwotnie materiałów. Na murach pozostawiono ślady po ostrzale z czasów II wojny światowej, traktując je jako cenne świadectwo historyczne. Odsolono i oczyszczono mury wnętrza, zachowane tynki skonsolidowano, brakujące fragmenty uzupełniono zaprawą w technologii wapiennej. W partii przyziemia zastosowano solochłonne tynki renowacyjne. Pracom konserwatorsko-restauratorskim

poddano stolarkę drzwi i ślusarki okienne oraz historyczne schody stalowe. Oczyszczono, naprawiono i wyeksponowano serce dawnej funkcji wieży – metalowy, nitowany zbiornik i system transportu wody. Elementy te zostały pomalowane kolorem niebieskim, wyróżniającym je we wnętrzu utrzymanym w szaro-białej kolorystyce (odmiennym odcieniem wyróżniono też wtopioną w mury konstrukcję metalową podtrzymującą zbiornik). Przeprowadzono również działania adaptacyjne związane z wprowadzeniem do wieży nowej funkcji – obiekt jest siedzibą Placówki Wsparcia Dziennego dla dzieci i młodzieży, znalazł się tu także punkt informacji o działaniach rewitalizacyjnych i punkt widokowy. Wprowadzono konieczne instalacje, windę towarową, schody biegnące we wnętrzu zbiornika, podest wokół jego korony, posadzki i ścianki działowe, które – prócz koniecznych wydzieleni, takich jak sanitariały – wykonano jako ścianki przeszklone, co pozwoliło zachować charakter otwartej przestrzeni, istotny dla historycznego wyglądu obiektu.

Dzięki przeprowadzonym pracom zabezpieczono i zrewaloryzowano strukturę architektoniczną zabytku dawnej sieci wodociągowej, charakterystyczny element krajobrazu unowocześniającego się miasta. Zachowano historyczne wyposażenie wieży, a wnętrze dostosowano do nowych potrzeb z dbałością o podporządkowanie realizacji wartościom zabytku dawnej techniki.

1. Widok ogólny
2. Szczyt hełmu wieży
3. Fryz arkadkowy wieńczący gólowicę
4. Sterczyny ceglane
5. Ościeże okna w osi szczytu z przemurowaniami w miejscu kształtek glazurowanych
6. Ślusarka okienna
7. Ubytki w licu ceglanym

Fot. 1-7 | Archiwum Biura Miejskiego Konserwatora Zabytków w Malborku

8

9

10

11

12

8-9. Wnętrze wieży
10-11. Zbiornik - wnętrze i zewnętrzne
czaszy
12. Odtworzony trzon filara elewacji
13. Zbiornik i system przesyłu wody

Fot. 8-13 | Archiwum Biura MKZ
w Malborku

13

14

15

16

14. Widok ogólny | Archiwum Biura MKZ w Malborku
 15. Portal wejściowy | Fot. T. Błyskosz, NID Oddział Terenowy w Gdańsku
 16. Głowica wieży | Fot. T. Błyskosz, NID OT w Gdańsku
 17. Filary kamienne | Fot. T. Błyskosz, NID OT w Gdańsku
 18. Ślusarka okien | Fot. T. Błyskosz, NID OT w Gdańsku
 19. Wieża – akcent z daleka widoczny w krajobrazie | Fot. Archiwum Biura MKZ w Malborku
 20. Wnętrze zbiornika | Fot. Archiwum Biura MKZ w Malborku

17

18

19

20

21

21. Wnętrze zbiornika | Fot. Archiwum Biura MKZ w Malborku

22. Schody w korpusie wieży | Fot. T. Błyskosz, NID OT w Gdańsku

23–24. Wnętrze i zwieńczenie zbiornika z podestem prowadzącym do punktów widokowych
| Fot. T. Błyskosz, NID OT w Gdańsku

25–26. Czwarta kondygnacja – zbiornik i przestrzeń użytkowa | Fot. T. Błyskosz,
NID OT w Gdańsku

22

23

24

25

26

27

28

29

27. Otwarte ku górze wnętrze zbiornika | Fot. T. Błyskosz, NID OT w Gdańsku

28. Szyb windy | Fot. T. Błyskosz, NID OT w Gdańsku

29. Nowe życie wieży | Fot. Archiwum Biura MKZ w Malborku

30. Nitowana ściana i schody wewnątrz zbiornika

| Fot. Archiwum Biura MKZ w Malborku

31. Elewacje wieży | Fot. Archiwum Biura MKZ w Malborku

30

31

WYRÓŻNIENIE

WODOZBIÓR W ŁAZIENKACH KRÓLEWSKICH W WARSZAWIE

Warszawa, ul. Agrykola 1

właściciel: Muzeum Łazienki Królewskie w Warszawie

WYRÓŻNIENIE przyznano za wzorowe prace badawcze, remontowo-konserwatorskie i restauratorskie, uczyniające wartości zabytku dawnej techniki i pozwalające na kontynuację jego funkcji, a także za umiejętne wprowadzenie współczesnych elementów edukacyjnych dotyczących obiektu.

Wodozbiór to pawilon ogrodowy wraz z cysterną magazynującą wody podziemne. Zbiornik zasilający układ wodny pawilonu łaźni (poprzednika pałacu Na Wodzie) powstał w obecnym miejscu w wieku XVII w związku z kształtowaniem magnackiego założenia rezydencji i ogrodów Stanisława Herakliusza Lubomirskiego. Transport wody umożliwiały naturalne spadki terenu. Pierwszy plan, na którym uwidoczniono murowaną budowlę na planie koła, pochodzi z roku 1765. W latach 1777–1778 na zlecenie króla Stanisława Augusta Poniatowskiego przebudowano ją na pawilon częściowo mieszkalny – wtedy obiekt uzyskał dzisiejszy plan pierścienia z dziedzińcem w środku. Zewnętrzne, ówczesne ceglane elewacje kojarzono z architekturą średniowieczną, na wzór „gotyckich” wież w parkach angielskich, stąd Wodozbiór nazywano Basztą lub Okrągłakiem. W 1823 roku szatę zewnętrzną budowli przekształcono według projektu Chrystiana Piotra Aignera. Klasycystyczny kostium stylowy z boniowaniem naśladującym układ ciosów kamiennych i z fryzem wieńczącym z bukranionami i girlandami nawiązuje wprost do antycznego rzymskiego grobowca Cecylii Metelli. Wodozbiór przetrwał II wojnę światową z nieznacznymi uszkodzeniami; w latach powojennych budynek przeszedł znaczniejszy remont w latach 70. XX wieku, kiedy między innymi wymieniono elementy drewniane konstrukcji stropowych i dachu, wprowadzono metalowe okna piętra i schody wewnętrzne. Od lat 90. XX wieku odnotowywano pogarszający się stan techniczny budowli, szczególnie narażonej na zawilgocenie murów.

W latach 2017–2018 Wodozbiór przeszedł gruntowne prace remontowo-konserwatorskie, poprzedzone szerokim zakresem prac badawczych zarówno struktury architektonicznej pawilonu, jak i części podziemnej, w której wykonano badania wytrzymałościowe i wzmocniono sklepienia cysterny. Pomiędzy pawilonem a częścią podziemną wprowadzono izolację, dostoso-

waną do istniejącej przepony z blachy ołowianej. W budynku wykonano nową konstrukcję dachu opadającego charakterystycznym lejem ku dziedzińcowi oraz pokrycie z blachy miedzianej. Prace konserwatorskie i restauratorskie elewacji zewnętrznej objęły wyprawy tynkarskie, dekoracje sztuka-torskie oraz kamienny portyk wejściowy i okładzinę cokołową. Odtworzono pierwotną kolorystykę obiektu. We wnętrzach wzmocniono konstrukcyjnie mury i nadproża, w pierwszej kondygnacji przywrócono amfiladowy układ pomieszczeń oraz zakonserwowano i odtworzono część XVIII-wiecznych polichromii ścian „w żółte paski pomalowanych” (jak wzmiankowano w inwentarzu z 1783 roku). Na piętrze zakonserwowano lica ceglane. Między kondygnacjami wprowadzono nowe schody żeliwne, wykonano posadzki i podłogi oraz stolarki i ślusarki okienne. W sieni wyeksponowano elementy odkryte w trakcie prac – drewnianą rynnę z pierwotnego systemu odprowadzania wody z dziedzińca oraz dwie wnęki ścienne, najprawdopodobniej dawne otwarte paleniska. Zmodernizowano instalacje, wprowadzono nową wentylację mechaniczną, a także systemy dozoru i zabezpieczeń przeciwpożarowych. Zrewaloryzowany obiekt udostępniono po wielu latach zwiedzającym: we wnętrzu prezentowana jest wystawa *Źródło pamięci*, prezentująca dzieje „wodne” łazienek i sam zabytek, który stanowi ich znaczące ogniwo.

Odrestaurowany i zabezpieczony zabytek odzyskał wygląd elewacji i wnętrz odzwierciedlający istotne fazy jego architektonicznych przekształceń. Wodociąg nadal pełni swą pierwotną funkcję, a dodatkowy wymiar wystawieniczo-edukacyjny unaocznia historię dawnych metod zbioru wody, jej wykorzystywanie i znaczenie, użytkowe i symboliczne.

1

2

3

4

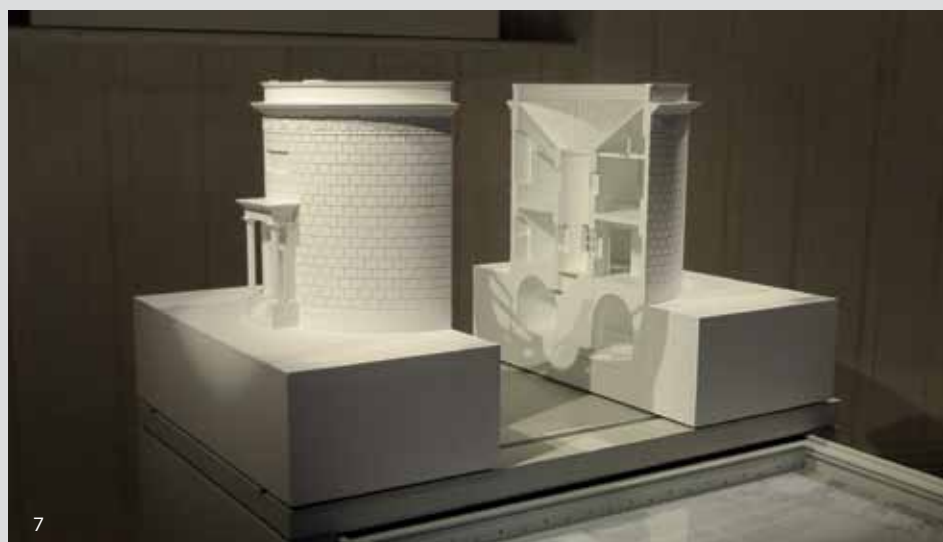
5

6

1. Front – widok ogólny | Fot. D. Śliwińska, Pracownia Projektowa Architektura & Detal
2. Strefa cokołu
3. Fryz wieńczący
4. Sień
5. Dach nad dziedzińcem
6. Otwarta przestrzeń drugiej kondygnacji

Fot. 2–6 | Fot. Archiwum Monument Service Sp. z o.o. Sp. k.

7

8

9

10

11

7. Wodozbiór w wodozbiórze – model budowli | Fot. A. Dymek, NID

8. Drewniana rynna eksponowana pod posadzką sieni | Fot. Archiwum Monument Service Sp. z o.o. Sp. k.

9–10. Druga kondygnacja | Fot. A. Dymek, NID

11. Pomieszczenie parteru – w głębi sieni | Fot. A. Dymek, NID

12. Wewnętrzny walec murów | Fot. Archiwum Monument Service Sp. z o.o. Sp. k.

13. Schody żeliwne | Fot. A. Dymek, NID

12

13

14

15

16

17

14-15. Otwarte na dziedziniec okna piętra i parteru
| Fot. Archiwum Monument Service Sp. z o.o. Sp. k.
16. Pomieszczenie parteru z malarską dekoracją ścian
| Fot. Archiwum Monument Service Sp. z o.o. Sp. k.
17. „Oko” nad dziedzińcem | Fot. A. Dymek, NID
18. Widok ogólny | Fot. P. Kobek, NID
19. Portyk kamienny | Fot. A. Dymek, NID

18

19

WYRÓŻNIENIE

PŁYWALNIA MIEJSKA W SIEMIANOWICACH ŚLĄSKICH

woj. śląskie | Siemianowice Śląskie, ul. Jana Śniadeckiego 11
właściciel: Gmina Siemianowice Śląskie

WYRÓŻNIENIE przyznano za prace remontowe i konserwatorskie, które utrwaliły i uczyniły walory historyczne obiektu pełniącego swą funkcję niezmiennie od 1908 roku.

Łaźnię dla pracowników huty stali Laura w Siemianowicach Śląskich wzniesiono w latach 1907–1908. Duży reprezentacyjny budynek wzniesiono na końcu nowo wytyczonej ówczesnej ulicy Pocztowej; od zakładu oddzielał ją nasyp torów kolejowych. W drugiej kolejności przebudowano i podwyższono część frontową. Łaźnia jest jedną z pierwszych budowli tego typu na Śląsku, o niezmienionej do dziś funkcji. Jej architektura nawiązuje do secesji geometrycznej, z dekoracyjnie zestawionymi płaszczyznami i ornamentami ukształtowanymi z cegły klinkierowej, czerwonej, glazurowanej biało i błękitnie. Na przełomie lat 50. i 60. XX wieku budynek został rozbudowany w części tylnej (przedłużono także nieckę basenu), zaś do elewacji bocznej dobudowano parterowe szatnie. W 1995 roku gmina miejska wykupiła nieużytkowany obiekt od upadającego zakładu (od 1948 roku funkcjonującego pod nazwą huty Jedność) i przekształciła go w pływalnię miejską.

W latach 2018–2019 wykonano prace instalacyjne, izolacyjne oraz konserwację i renowację elewacji ceglanych pływalni. Wprowadzono izolacje przeciwwilgociowe fundamentów oraz drenaż, zmodernizowano instalacje, między innymi elektryczną, centralnego ogrzewania, wentylacyjną oraz stację uzdatniania wody. Wykonano pokrycie dachu z gontu bitumicznego, wykonano nowe obróbki blacharskie. W części frontowej budynku wymieniono wtórną stolarkę, wprowadzając okna o podziałach opartych na formach historycznych, w hali basenu wprowadzono okna współczesne. Pracom poddano znacznie zdegradowane elewacje zewnętrzne. Ściany zostały oczyszczone i odsolone, osłabione cegły wzmocniono strukturalnie, ubytki uzupełniono zaprawami renowacyjnymi, destrukty wymieniono na elementy o analogicznych wymiarach i kolorystyce, zrekonstruowano brakujące kształtki i ubytki w glazurach, wątki ceramiczne scalono kolorystycznie w technice laserunkowej. Osłabione spoinowanie wymieniono na zaprawy porowate, odprowadzające parę i związki soli, barwione w masie na kolor odpowiadający kolo-

rystyce lica ceglanego. W płycinach elewacyjnych odtworzono tynki cementowo-wapienne. We wnętrzach pływalni wymieniono i ujednolicono okładziny ceramiczne ścian hali basenu i holu oraz tynki antresoli. W części administracyjnej wykonano drewniane stopnice i balustrady schodów wewnętrznych, nawiązując do form pierwowzoru. Budynek został przystosowany do potrzeb osób z niepełnosprawnością ruchową. Na elewacji frontowej odtworzono napis „Hala Kąpielowa” w zgodzie z formą z dwudziestolecia międzywojennego (Siemianowice Śląskie w 1922 r. znalazły się granicach II Rzeczypospolitej).

Zrealizowane prace poprawiły stan techniczny pływalni, dostosowały obiekt do współczesnych wymogów użytkowych z zachowaniem jego wartości zabytkowych i przywróciły jakość formalną architektury obiektu użyteczności publicznej początków ubiegłego wieku.

1. Widok od północnego wschodu
2. Zachodnia elewacja boczna
3. Część frontowa | Fot. Archiwum Pływalni Miejskiej w Siemianowicach Śląskich
4. Wschodnia elewacja boczna
5. Tylna część hali
6. Partia cokołu w elewacji zachodniej

Fot. 1-2, 4-6 | R. Szopa, Pracownia Projektowo-Konserwatorska „dla zabytków”

7

8

9

10

7. Widok od północnego wschodu | Fot. W. Mateusiak,
Urząd Miasta Siemianowice Śląskie
8. Część frontowa – widok od zachodu
9-10. Opracowanie elewacji
11. Rzeźba pływaka z lat 20. XX wieku

Fot. 8-11 | D. Bajowska, NID PT w Katowicach

11

12

13

Wnętrze pływalni

12. Fot. D. Bajowska, NID PT w Katowicach
 13. Fot. W. Mateusiak, UM Siemianowice Śląskie
 14. Antresola wokół basenu | Fot. D. Bajowska, NID PT w Katowicach
 15. Schody w części frontowej | Fot. D. Bajowska, NID PT w Katowicach

14

15

*Kaplica Hochberga przy kościele Świętych Wincentego i Jakuba, obecnej katedrze greckokatolickiej we Wrocławiu
- laureat kategorii utrwalenia wartości zabytkowej obiektu w roku 2018
| Fot. K. Czartoryski, NID Oddział Terenowy we Wrocławiu*

2011
2019

2011

UTRWALENIE WARTOŚCI ZABYTKOWEJ POJEDYNCZEGO OBIEKTU

Laureat
Kaplica Świętej
Marii Magdaleny
w Karniowicach,
woj. małopolskie
(Grzegorz Hajdarowicz)
Fot. A. Siwek,
NID OT w Krakowie

Wyróżnienie
Kościół Wniebowzięcia
NMP w Starej Wsi
k. Brzozowa,
woj. podkarpackie
(Parafia Rzymskokatolic-
ka Wniebowzięcia NMP
w Starej Wsi)
Fot. Archiwum WUOZ
w Przemyślu Delegatury
w Krośnie

Wyróżnienie
Kościół Najświętszego
Serca Pana Jezusa
w Zagwizdzu,
woj. opolskie
(Parafia Rzymskokatolic-
ka NSPJ w Zagwizdzu)
Fot. Archiwum Parafii
Rzymskokatolickiej NSPJ
w Zagwizdzu

Wyróżnienie
Kościół filialny Matki
Bożej Królowej Polski
w Iwicznej,
woj. zachodniopomorskie
(Parafia Rzymskokato-
licka Matki Boskiej
Częstochowskiej
w Dobiesławiu)
Fot. Archiwum Biura
Dokumentacji Zabytków
w Szczecinie

REWALORYZACJA PRZESTRZENI KULTUROWEJ I KRAJOBRAZU

Laureat
Stacja Filtrów Zakładu
Wodociągów Centralnego
w Warszawie (Miejskie
Przedsiębiorstwo
Wodociągów i Kanalizacji
w m. st. Warszawie S.A.)
Fot. Archiwum MPWiK
w m.st. Warszawie S.A.

Wyróżnienie
Zespół pałacowo-parkowy
w Węgrzynowicach,
woj. łódzkie
(Marzena i Sławomir Lachowscy)
Fot. Archiwum WUOZ w Łodzi

Laureat
Zespół pałacowo-parkowy
w Gułtowach,
woj. wielkopolskie
(Uniwersytet im. Adama
Mickiewicza w Poznaniu)
Fot. A. Jabłońska,
Archiwum NID OT
w Poznaniu

Wyróżnienie
Koszalińska Kolej
Wąskotorowa,
woj. zachodniopomorskie
(Towarzystwo Miłośników
Koszalińskiej Wąskotorówki)
Fot. A. Sapeta

ADAPTACJA OBIEKTÓW ZABYTKOWYCH

Laureat
Maszynownia szybu
„Maciej” w Zabrzu,
woj. śląskie
(Przedsiębiorstwo
Górnictwo DEMEX
Sp. z o.o.)
Fot. I. Liżewska,
NID OT w Olsztynie

Wyróżnienie
Muzeum Sopotu,
woj. pomorskie
(Muzeum Sopotu)
Fot. B. Dygulska,
NID OT w Gdańsku

Wyróżnienie
Kamienica Ottona
Naujacka w Olsztynie
(Miejski Ośrodek Kultury
w Olsztynie)
Fot. A. Płoski,
NID OT w Olsztynie

Wyróżnienie
Budynek przędzalni
wysokiej zakładów
Izraela Poznańskiego
w Łodzi
(andel's Łódź Sp. z o.o.)
Fot. I. Liżewska,
NID OT w Olsztynie

KATEGORIA SPECJALNA: ARCHITEKTURA I KONSTRUKCJE DREWNIANE

Laureat
Wiatrak „Jakub”
w Sulmierzycach,
woj. wielkopolskie
(Muzeum Regionalne
Ziemi Sulmierzyckiej
im. F. S. Klonowicza)
Fot. Archiwum Muzeum
Regionalnego Ziemi
Sulmierzyckiej
im. F. S. Klonowicza

Wyróżnienie
Spichlerz w Galowicach,
woj. dolnośląskie
(Fundacja Gallen)
Fot. E. Dymarska,
Archiwum NID OT
we Wrocławiu

2012

UTRWALENIE WARTOŚCI ZABYTKOWEJ POJEDYNCZEGO OBIEKTU

Laureat
Dwór w Kopytowej,
woj. podkarpackie
(Marta i Andrzej
Kołderowie)
Fot. Archiwum Muzeum
Kultury Szlacheckiej
Kopytowa

Wyróżnienie
Kościół Niepokalanego
Poczęcia NMP
w Katowicach
(Parafia Rzymskokato-
licka Niepokalanego
Poczęcia NMP
w Katowicach)
Fot. A. Mucha, NID PT
w Katowicach

Wyróżnienie
Zamek w Prószkowie,
woj. opolskie
(Powiat Opolski)
Fot. K. Czartoryski,
Archiwum NID OT
w Opolu

Wyróżnienie
Zamek w Siewierzu,
woj. śląskie
(Miasto i Gmina Siewierz)
Fot. I. Liżewska, NID OT
w Olsztynie

REWALORYZACJA PRZESTRZENI KULTUROWEJ I KRAJOBRAZU

Laureat
Umocnienia Gradowej
Góry – Fortu Grodzisko
w Gdańsku
(Park Kulturowy Fortyfi-
kacji Miejskich „Twierdza
Gdańsk”)
Fot. Archiwum PKFM
„Twierdza Gdańsk”

Wyróżnienie
Park Dolina Miłości
w Zatoni Dolnej,
woj. zachodniopomorskie
(Stowarzyszenie Federacja
Zielonych GAJA)
Fot. L. Sołtysiak,
Archiwum NID PT
w Szczecinie

Laureat
Willa Hermanna Fränkla
w Prudniku wraz
z otoczeniem,
woj. opolskie
(Miasto i Gmina Prudnik)
Fot. Archiwum UM
w Prudniku

Wyróżnienie
Zespół sanktuarium
Matki Boskiej Pocieszenia
w Jodłówce,
woj. podkarpackie
(Parafia Rzymskokatolicka
Matki Boskiej Pocieszenia
w Jodłówce)
Fot. Archiwum Parafii
Matki Boskiej Pocieszenia
w Jodłówce

ADAPTACJA OBIEKTÓW ZABYTKOWYCH

Laureat
Spichlerz „Błękitny Baranek”, obecnie oddział Muzeum Archeologicznego w Gdańsku – Centrum Edukacji Archeologicznej „Błękitny Lew” (Muzeum Archeologiczne w Gdańsku)
Fot. Archiwum Muzeum Archeologicznego w Gdańsku

Wyróżnienie
Stodoła, obecnie oranżeria w ogrodzie dendrologicznym w Przelewicach, woj. zachodniopomorskie (Gmina Przelewice)
Fot. R. Walkiewicz, NID PT w Szczecinie

Wyróżnienie
Synagoga, obecnie ośrodek kultury w Ostrowie Wielkopolskim, woj. wielkopolskie (Miasto Ostrow Wielkopolski)
Fot. Archiwum UM w Ostrowie Wielkopolskim

Wyróżnienie
Zespół pałacu Kotulińskich w Czechowicach-Dziedzicach, obecnie hotel, woj. śląskie (Polplast Sp. j.)
Fot. Archiwum „Polplast” Sp. j.

KATEGORIA SPECJALNA: ARCHITEKTURA I KONSTRUKCJE DREWNIANE

Laureat
Dawny kościół Świętej Trójcy i Matki Boskiej w Twardogórze, woj. dolnośląskie (Miasto i Gmina Twardogóra)
Fot. G. Grajewski, NID OT we Wrocławiu

Wyróżnienie
Kościół Apostołów Szymona i Judy Tadeusza w Kosieczynie, woj. lubuskie (Parafia Rzymskokatolicka Apostołów Szymona i Judy Tadeusza w Kosieczynie)
Fot. Archiwum Parafii Apostołów Szymona i Judy Tadeusza w Kosieczynie

Wyróżnienie
Dawny ratusz w Nowym Warpnie, woj. zachodniopomorskie (Miasto i Gmina Nowe Warpno)
Fot. W. Witek, NID PT w Szczecinie

Wyróżnienie
Zespół cerkwi św. Paraskewy w Radrużu, woj. podkarpackie (Muzeum Kresów w Lubaczowie)
Fot. Archiwum Muzeum Kresów w Lubaczowie

KATEGORIA SPECJALNA: ARCHITEKTURA PRZEMYSŁOWA I DZIEDZICTWO TECHNIKI

Laureat
Most wiszący na rzece
Mała Panew w Ozimku,
woj. opolskie
(Miasto i Gmina Ozimek)
Fot. Archiwum UMiG
w Ozimku

Wyróżnienie
Fabryka papieru, później
szatnia z łaźnią, obecnie
budynek biurowy gazowni
w Poznaniu
(Oddział Zakład Gazowni-
czy w Poznaniu Wielkopol-
skiej Spółki Gazownictwa
Sp. z o.o.)
Fot. R. Banach,
NID OT w Poznaniu

Wyróżnienie
Dworzec kolejowy
w Przemyśle,
woj. podkarpackie
(Oddział Dworce
Kolejowe PKP S.A.)
Fot. Archiwum WUOZ
w Przemyśle

Wyróżnienie
Mała młotownia w zespole huty
żelaza w Zagwizdzu,
woj. opolskie
(Gmina Murów)
Fot. P. Uchorczak, Archiwum
NID OT w Opolu

2013

UTRWALENIE WARTOŚCI ZABYTKOWEJ POJEDYNCZEGO OBIEKTU

Laureat
Dwór w zespole dworsko-
parkowym w Łękach
Górnych,
woj. podkarpackie
(Joanna i Dariusz
Kolbuszowie)
Fot. Archiwum WUOZ
w Przemyśle

Wyróżnienie
Kamienica „Pod Złotym
Orłem”, obecnie Muzeum
Farmacji we Wrocławiu
(Uniwersytet Medyczny
im. Piastów Śląskich
we Wrocławiu)
Fot. B. Oszczanowska,
NID OT we Wrocławiu

Wyróżnienie
Wieża Bramy
Wrocławskiej w Nysie,
woj. opolskie
(Miasto i Gmina Nysa)
Fot. E. Kalbarczyk-Kłak,
NID OT w Opolu

Wyróżnienie
Budynek resursy
w Żyrardowie,
woj. mazowieckie
(Miasto Żyrardów)
Fot. I. Liżewska,
NID OT w Olsztynie

REWALORYZACJA PRZESTRZENI KULTUROWEJ I KRAJOBRAZU

Laureat
Zespół pałacowo-parkowy w Żmigrodzie,
woj. dolnośląskie
(Miasto i Gmina Żmigród)
Fot. G. Grajewski,
NID OT we Wrocławiu

Wyróżnienie
Domy tkaczy w Parku
Kulturowym Miasto Tkaczy
w Zgierzu, woj. łódzkie
(Miasto Zgierz)
Fot. A. Lorenc-Karczevska,
NID PT w Łodzi

Laureat
Zespół parkowy dawnego
klasztora cysterek
w Owińskach,
woj. wielkopolskie
(Powiat Poznański)
Fot. Archiwum Starostwa
Powiatowego w Poznaniu

Wyróżnienie
Zespół Żuławskiego Parku
Historycznego w Nowym
Dworze Gdańskim,
woj. pomorskie
(Stowarzyszenie Miłośników
Nowego Dworu Gdańskiego
– Klub Nowodworski)
Fot. K. Babnis, NID OT
w Gdańsku

ADAPTACJA OBIEKTÓW ZABYTKOWYCH

Laureat
Synagoga, obecnie
Ośrodek Spotkania
Kultur w Dąbrowie
Tarnowskiej,
woj. małopolskie
(Miasto i Gmina Dąbrowa
Tarnowska)
Fot. I. Liżewska,
NID OT w Olsztynie

Wyróżnienie
Budynek łaźni, obecnie
Centrum Edukacji Artystycznej
Łaźnia 2 w Gdańsku
(Centrum Sztuki Współczesnej
„Łaźnia” w Gdańsku)
Fot. T. Błyskosz,
NID OT w Gdańsku

Wyróżnienie
Twierdza Srebrna Góra,
obecnie obiekt turystyczny
i wystawienniczy,
woj. dolnośląskie
(Forteczny Park
Kulturowy Sp. z o.o.)
Fot. G. Grajewski,
NID OT we Wrocławiu

Wyróżnienie
Folwarczna wieża ciśnień
w Skorogoszczy, obecnie
izba regionalna,
woj. opolskie
(Dariusz Zięba)
Fot. Archiwum prywatne

KATEGORIA SPECJALNA: ARCHITEKTURA I KONSTRUKCJE DREWNIANE

Laureat
*Kościół filialny Świętej
 Anny w Brzezinach,
 woj. łódzkie
 (Parafia Rzymskokatolic-
 ka Podwyższenia Krzyża
 Świętego w Brzezinach)
 Fot. A. Lorenc-Karczew-
 ska, NID PT w Łodzi*

Wyróżnienie
*Dom podmiejski z kuźnią
 w Gdańsku (Gdański
 Zarząd Nieruchomości
 Komunalnych)
 Fot. T. Błyskosz,
 NID OT w Gdańsku*

KATEGORIA SPECJALNA: ARCHITEKTURA PRZEMYSŁOWA I DZIEDZICTWO TECHNIKI

Laureat
*Zespół Starej Przędzalni
 w Żyrardowie,
 woj. mazowieckie
 (Stara Przędzalnia
 Sp. z o.o.)
 Fot. I. Liżewska,
 NID OT w Olsztynie*

Wyróżnienie
*Most na Bystrzycy
 w Lublinie
 (Miasto Lublin)
 Fot. J. Niedźwiedź,
 NID PT w Lublinie*

Wyróżnienie
*Wieża wodna
 we Fromborku,
 woj. warmińsko-
 -mazurskie
 (Dobromira i Zygmunt
 Czarnecki)
 Fot. A. Stachurski*

Wyróżnienie
*Budynki biurowe dawnej
 Warszawskiej Wytwórni Wódek
 „Koneser”
 (BBI Development NFI S.A.)
 Fot. B. Modrzewski,
 M. Szulińska, Archiwum NID*

2014

UTRWALENIE WARTOŚCI ZABYTKOWEJ POJEDYNCZEGO OBIEKTU

Laureat
Gmach rejencji, obecnie siedziba Zachodniopomorskiego Urzędu Wojewódzkiego w Szczecinie (Zachodniopomorski Urząd Wojewódzki w Szczecinie)
Fot. T. Prajzendanc, NID PT w Szczecinie

Wyróżnienie
Most gotycki na rzece Młynówce w Kłodzku, woj. dolnośląskie (Gmina Miejska Kłodzko)
Fot. G. Grajewski, NID OT we Wrocławiu

Wyróżnienie
Kościół Nawiedzenia NMP w Świętej Lipce, woj. warmińsko-mazurskie (Dom Zakonny Towarzystwa Jezusowego w Świętej Lipce)
Fot. I. Liżewska, NID OT w Olsztynie

Wyróżnienie
Kurtyna I-V południowa Fortu nr 2 „Kościuszkowski” Twierdzy Kraków (Komitet Kopca Kościuszki w Krakowie)
Fot. T. Śledzikowski, NID OT w Krakowie

REWALORYZACJA PRZESTRZENI KULTUROWEJ I KRAJOBRAZU

Laureat
Zespół kaplic cmentarnych wraz z parkiem w Jeleniej Górze, woj. dolnośląskie (Gmina Jelenia Góra)
Fot. P. Roczek, NID OT we Wrocławiu

Wyróżnienie
Park Norweski w Jeleniej Górze-Cieplicach Śląskich Zdroju, woj. dolnośląskie (Gmina Miejska Jelenia Góra)
Fot. P. Roczek, NID OT we Wrocławiu

Laureat
Wieża mieszkalno-obronna z umocnieniami bastionowymi w Rzemieniu, woj. podkarpackie (Krystyna i Lucjan Kolbuszowie)
Fot. R. Kwolek, NID OT w Rzeszowie

Wyróżnienie
Zespół dworsko-parkowy z folwarkiem w Wiechlicach, woj. lubuskie (Zbigniew Czumada)
Fot. W. Eckert, NID PT w Zielonej Górze

ADAPTACJA OBIEKTÓW ZABYTKOWYCH

Laureat
Wieża Piastowska
w Opolu, obecnie obiekt
o funkcji wystawienniczej
i widokowej (Opolski
Urząd Wojewódzki)
Fot. M. Burian,
Archiwum
NID OT w Opolu

Wyróżnienie
Dwór obronny w Goli
Dzierżoniowskiej,
obecnie hotel,
woj. dolnośląskie
(MC DIAM Sp. z o.o.)
Fot. I. Rybka-Ceglecka,
NID OT we Wrocławiu

Wyróżnienie
Kuznia, obecnie izba
regionalna w Dolsku,
woj. zachodniopomorskie
(Gmina Dębno)
Fot. W. Witek,
NID PT w Szczecinie

Wyróżnienie
Kościół ewangelicki,
obecnie Galeria Żuławska
w Nowym Stawie,
woj. pomorskie
(Gmina Nowy Staw)
Fot. I. Liżewska,
NID OT w Olsztynie

KATEGORIA SPECJALNA: ARCHITEKTURA I KONSTRUKCJE DREWNIANE

Laureat
Cerkiew Opieki Matki
Bożej w Hańczowej,
woj. małopolskie
(Parafia Prawosławna
Opieki Matki Bożej
w Hańczowej)
Fot. O. Dyba,
NID OT w Krakowie

Wyróżnienie
Kościół Świętego Macieja
Apostoła w Trzebiecku
Górnym,
woj. dolnośląskie
(Parafia Rzymskokatolic-
ka Świętego Macieja
Apostoła w Trzebiecku
Górnym)
Fot. G. Grajewski,
NID OT we Wrocławiu

Wyróżnienie
Kościół cmentarny
Świętej Anny
w Zaklikowie,
woj. podkarpackie
(Parafia Rzymskokatolicka
Świętej Anny
w Zaklikowie)
Fot. A. Fortuna-Marek,
NID OT w Rzeszowie

Wyróżnienie
Kościół Wszystkich Świętych
w Cudzynowicach,
woj. świętokrzyskie
(Parafia Rzymskokatolicka
Wszystkich Świętych
w Cudzynowicach)
Fot. Archiwum WUOZ
w Kielcach

KATEGORIA SPECJALNA: ARCHITEKTURA PRZEMYSŁOWA I DZIEDZICTWO TECHNIKI

Laureat
Dworzec kolejowy
w Puszczykówku,
woj. wielkopolskie
(Oddział Gospodarowa-
nia Nieruchomościami
w Poznaniu PKP S.A.)
Fot. R. Banach,
NID OT w Poznaniu

Wyróżnienie
Zajezdnia tramwajowa,
obecnie Muzeum Techniki
i Komunikacji – Zajezdnia
Sztuki w Szczecinie,
woj. zachodniopomorskie
(Muzeum Techniki i Komuni-
kacji – Zajezdnia Sztuki
w Szczecinie)
Fot. T. Prajzendanc,
NID PT w Szczecinie

Wyróżnienie
Bieszczadzka Kolejka
Leśna,
woj. podkarpackie
(Fundacja Bieszczadzkiej
Kolejki Leśnej)
Fot. A. Sapeta,
NID OT w Rzeszowie

Wyróżnienie
Zabudowa folwarku – dawna
Zabudowa folwarku w Wysokiej,
woj. warmińsko-mazurskie
(Grupa Producentów Owoców
i Warzyw Wysoka Group Sp. z o.o.)
Fot. I. Liżewska,
NID OT w Olsztynie

2015

UTRWALENIE WARTOŚCI ZABYTKOWEJ POJEDYNCZEGO OBIEKTU

Laureat
Szpital Świętej Trójcy
w Broniszowie,
woj. lubuskie
(Arkadiusz Michoński)
Fot. A. Kamińska

Wyróżnienie
Ratusz w Kamiennej Górze,
woj. dolnośląskie
(Gmina Miejska Kamienna
Góra)
Fot. B. Sebzda, NID OT
we Wrocławiu

Wyróżnienie
Willa Leopolda Kinder-
manna – Galeria „Willa”
Miejskiej Galerii Sztuki
w Łodzi
(Gmina Miejska Łódź)
Fot. P. Podgarbi,
NID OT w Łodzi

Wyróżnienie
Kościół Świętego Jana
Chrzcziciela w Myślibórz,
woj. zachodniopomorskie
(Parafia Rzymskokatolicka
Świętego Jana Chrzcziciela
w Myślibórz)
Fot. M. Słomiński,
NID PT w Szczecinie

REWALORYZACJA PRZESTRZENI KULTUROWEJ I KRAJOBRAZU

Laureat
Domy na murze miejskim przy ul. Sowińskiego w Dobrym Mieście, woj. warmińsko-mazurskie (Miasto i Gmina Dobry Mieście)
Fot. A. Płoski, NID OT w Olsztynie

Wyróżnienie
Zespół pałacowy w Większycach, woj. opolskie (Roman Biernacki)
Fot. E. Kalbarczyk-Kłak, NID OT w Opolu

Laureat
Zespół pałacowo-parkowy – Muzeum im. Kazimierza Pułaskiego w Warce-Winiarach, woj. mazowieckie (Powiat Grójecki)
Fot. Archiwum Starostwa Powiatowego w Grójcu

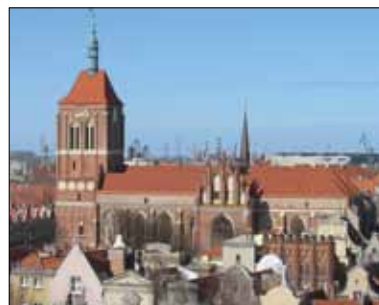

Wyróżnienie
Miejskie mury obronne w Trzcińsku-Zdroju, woj. zachodniopomorskie (Miasto i Gmina Trzcińsko-Zdrój)
Fot. W. Witek, NID PT w Szczecini

ADAPTACJA OBIEKTÓW ZABYTKOWYCH

Laureat
Zespół kopalni Julia, obecnie Park Wielokulturowy Stara Kopalnia – Centrum Nauki i Sztuki w Wałbrzychu, woj. dolnośląskie (Park Wielokulturowy Stara Kopalnia w Wałbrzychu)
Fot. K. Czartoryski, NID OT we Wrocławiu

Wyróżnienie
Kościół Świętego Jana – Centrum Świętego Jana Nadbałtyckiego Centrum Kultury w Gdańsku (Nadbałtyckie Centrum Kultury w Gdańsku)
Fot. Archiwum NCK w Gdańsku

Wyróżnienie
Żydowski dom przedpo-grzebowy, obecnie Centrum Dialogu Międzykulturowego DOM MENDELSONA w Olsztynie (Fundacja Borussia)
Fot. J. Sztorc

Wyróżnienie
Wieża ciśnień w Kościanie, obecnie obiekt o funkcji sportowo-edukacyjnej i turystycznej, woj. wielkopolskie (Gmina Miejska Kościan)
Fot. Archiwum UM w Kościanie

KATEGORIA SPECJALNA: ARCHITEKTURA I KONSTRUKCJE DREWNIANE

Laureat
Willa Oksza – Galeria
Sztuki XX Wieku
Muzeum Tatrzańskiego
w Zakopanem,
woj. małopolskie
(Muzeum Tatrzańskie
im. Tytusa Chałubińskiego)
Fot. A. Siwek,
NID OT w Krakowie

Wyróżnienie
Kasyno oficarskie – Filia
„Piaski” Muzeum Historycz-
nego w Legionowie,
woj. mazowieckie
(Muzeum Historyczne
w Legionowie)
Fot. K. Kosior,
Archiwum NID

Wyróżnienie
Kościół Wniebowzięcia
NMP w Lutczy,
woj. podkarpackie
(Parafia Rzymskokatolic-
ka Wniebowzięcia NMP
w Lutczy)
Fot. B. Podubny,
Archiwum NID OT
w Rzeszowie

Wyróżnienie
Kościół cmentarny
Świętego Krzyża
w Głogówku,
woj. opolskie
(Parafia Rzymskokatolic-
ka Świętego Bartłomieja
Apostoła w Głogówku)
Fot. A. Ziółkowska,
Archiwum NID OT
w Opolu

KATEGORIA SPECJALNA: ARCHITEKTURA PRZEMYSŁOWA I DZIEDZICTWO TECHNIKI

Laureat
Zakłady włókiennicze
K. W. Scheiblera, obecnie
Art_Inkubator w Fabryce
Sztuki w Łodzi
(Fabryka Sztuki w Łodzi)
Fot. W. Witkowski,
NID PT w Łodzi

Wyróżnienie
Kolektor przy ul. Mostowej,
obecnie część podziemnej
trasy turystycznej
w Przemyślu,
woj. podkarpackie
(Gmina Miejska Przemyśl)
Fot. A. Sapeta,
NID OT w Rzeszowie

Wyróżnienie
Tartak Raphaelsohnów,
obecnie Centrum Tech-
niki i Rozwoju Regionu
– Muzeum Nowoczesno-
ści w Olsztynie
(Miejski Ośrodek Kultury
w Olsztynie)
Fot. A. Płoski,
NID OT w Olsztynie

Wyróżnienie
Zespół szybu „Maciej”
w Zabrze, obecnie obiekty
turystyki industrialnej,
woj. śląskie
(Przedsiębiorstwo Górnicze
DEMEX Sp. z o.o.)
Fot. Archiwum WUOZ
w Katowicach

2016

UTRWALENIE WARTOŚCI ZABYTKOWEJ POJEDYNCZEGO OBIEKTU

Laureat
Kościół filialny Chrystusa Króla w Kwitajnach, woj. warmińsko-mazurskie (Parafia Rzymskokatolicka Matki Boskiej Szkaplerznej w Kalniku)
Fot. ks. P. Miśkiewicz

Wyróżnienie
Kościół rektoralny Świętego Ducha w Toruniu (Dom Zakonny Towarzystwa Jezusowego w Toruniu)
Fot. R. Kola,
NID PT w Toruniu

Wyróżnienie
Siedziba Sądu Rejonowego w Gnieźnie, woj. wielkopolskie (Sąd Rejonowy w Gnieźnie)
Fot. R. Banach,
NID OT w Poznaniu

Wyróżnienie
Siedziba komendy Wojewódzkiej Policji w Szczecinie (Komenda Wojewódzka Policji w Szczecinie)
Fot. R. Walkiewicz,
NID PT w Szczecinie

REWALORYZACJA PRZESTRZENI KULTUROWEJ I KRAJOBRAZU

Laureat
Zespół dworsko-parkowy w Kłóbce, woj. kujawsko-pomorskie (Muzeum Ziemi Kujawskiej i Dobrzyńskiej we Włocławku)
Fot. J. Czerwiński,
MZKiD we Włocławku

Wyróżnienie
Mury obronne zamku biskupów chełmińskich w Lubawie, woj. warmińsko-mazurskie (Gmina Miejska Lubawa)
Fot. Archiwum UM w Lubawie

Laureat
Zbiornik w zespole wodociągów Na Grobli, obecnie Centrum Edukacji Ekologicznej „Hydropolis” we Wrocławiu (Miejskie Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji we Wrocławiu S.A.)
Fot. Archiwum CEK „Hydropolis” we Wrocławiu

Wyróżnienie
Zespół pałacowo-parkowy w Poddębicach, woj. łódzkie (Poddębicki Dom Kultury i Sportu)
Fot. Archiwum Gminy Poddębice

ADAPTACJA OBIEKTÓW ZABYTKOWYCH

Laureat
Dworzec Morski, obecnie
Muzeum Emigracji
w Gdyni,
woj. pomorskie
(Muzeum Emigracji
w Gdyni)
Fot. J. Piotrowska,
NID OT w Olsztynie

Wyróżnienie
Kamienica przy ul. Zwierzy-
ńskiej 20, obecnie budynek
naukowo-dydaktyczny Insty-
tutu Chemii Bioorganicznej
PAN – Poznańskiego Centrum
Superkomputerowo-Sięciowe-
go w Poznaniu
Fot. Archiwum IChB PAN
– PCSS w Poznaniu

Wyróżnienie
Pałac pod Globusem,
obecnie siedziba Aka-
demii Sztuki w Szczecinie
(Akademia Sztuki
w Szczecinie)
Fot. M. Słomiński,
NID PT w Szczecinie

Wyróżnienie
Klasztor Cystersów, obecnie
Muzeum Przyrodnicze i Wir-
tualne Muzeum Barokowych
Fresków na Dolnym Śląsku
w Jeleniej Górze-Cieplicach
Śląskich Zdroju,
woj. dolnośląskie
(Gmina Miejska Jelenia Góra)
Fot. B. Sebzda,
NID OT we Wrocławiu

KATEGORIA SPECJALNA: ARCHITEKTURA I KONSTRUKCJE DREWNIANE

Laureat
Dom Ludowy w Supraślu,
woj. podlaskie
(Miasto i Gmina Supraśl)
Fot. Archiwum UM
w Supraślu; A. Kułak,
NID PT w Białymstoku

Wyróżnienie
Ratusz,
obecnie Regionalna Izba
Pamięci w Rostarzewie,
woj. wielkopolskie
(Miasto i Gmina
Rakoniewice)
Fot. T. Palacz,
NID OT w Poznaniu

Wyróżnienie
Dom przy ul. Bocianie 11
w Oleśnicy, obecnie
Oleśnicki Dom Spotkań
z Historią,
woj. dolnośląskie
(Gmina Miejska Oleśnica)
Fot. K. Czartoryski,
NID OT we Wrocławiu

KATEGORIA SPECJALNA: ARCHITEKTURA PRZEMYSŁOWA I DZIEDZICTWO TECHNIKI

Laureat
Kanał Elbląski – zespół
pochylni i śluz,
woj. warmińsko-mazurskie
(Regionalny Zarząd Gos-
podarki Wodnej
w Gdańsku)
Fot. P. Wilde,
RZGW w Gdańsku

Wyróżnienie
Wieża ciśnień w Koźuchowie,
woj. lubuskie
(Przedsiębiorstwo Usług
Komunalnych USKOM Sp. z o.o.)
Fot. P. Malczyk,
PUK USKOM sp. zo.o.

Wyróżnienie
Wieże wyciągowe
Kopalni Węgla
Kamionnego „Polska”
w Świętochłowicach,
woj. śląskie
(Gmina Miejska
Świętochłowice)
Fot. A. Mucha,
NID OT w Katowicach

Wyróżnienie
Żrebięciarnia w zespole
folwarcznym w Wąsowie,
woj. wielkopolskie
(Folwark Wąsowo – Magdalena
Burda-Wieła i Piotr Wieła)
Fot. T. Palacz,
NID OT w Poznaniu

2017

KATEGORIA SPECJALNA: WŁAŚCIWE UŻYTKOWANIE I STAŁA OPIEKA NAD ZABYTKIEM

Laureat
Kaplica zamkowa Trójcy Świętej w Lublinie
(Muzeum Zamkowe w Lublinie)
Fot. R. Zwierzchowski, NID PT w Lublinie;
P. Maciuk, ML w Lublinie; M. Keller

UTRWALENIE WARTOŚCI ZABYTKOWEJ OBIEKTU

Laureat
Zespół kościoła zamkowego NMP w Malborku, woj. pomorskie (Muzeum Zamkowe w Malborku)
Fot. D. Kwiecień, Gorek Restauro Sp. z o.o. Sp. k.

Wyróżnienie
Kaplica zamkowa Świętego Tomasza Becketa w Raciborzu, woj. śląskie (Powiat Raciborski)
Fot. G. Nowak, Zamek Piastowski w Raciborzu

Wyróżnienie
Kolegium jezuickie, obecnie siedziba Zespołu Szkół Ogólnokształcących w Kłodzku, woj. dolnośląskie (Powiat Kłodzki)
Fot. I. Rybka-Ceglecka, NID OT we Wrocławiu

Wyróżnienie
Pałac w Rogalinie, woj. wielkopolskie (Muzeum Narodowe w Poznaniu)
Fot. R. Banach, NID OT w Poznaniu

REWALORYZACJA PRZESTRZENI KULTUROWEJ I KRAJOBRAZU

Laureat
Zespół pałacowo-parkowy w Dobrzycy, woj. wielkopolskie (Muzeum Ziemiaństwa w Dobrzycy – Zespół Pałacowo-Parkowy)
Fot. T. Palacz, NID OT w Poznaniu

Wyróżnienie
Zespół pałacowo-parkowy w Patrykozach, woj. mazowieckie (Maurycy Zając)
Fot. M. Zając

Laureat
Trwała ruina klasztoru karmelitów bosych w Zagórz, woj. podkarpackie (Gmina Zagórz)
Fot. M. Kuczma

Wyróżnienie
Zespół Twierdzy Przemyśl – reprezentatywne elementy systemu warownego, woj. podkarpackie (Związek Gmin Fortecznych Twierdzy Przemyśl)
Fot. A. Sapeta, NID OT w Rzeszowie

ADAPTACJA OBIEKTÓW ZABYTKOWYCH

Laureat
Skrzydło zamku książąt pomorskich, obecnie Centrum Konferencyjne ZAMEK w Szczecinku, woj. zachodniopomorskie (Miasto Szczecinek)
Fot. Mirosław Korkus
Fotografia

Wyróżnienie
Pałac, obecnie siedziba Państwowego Liceum Sztuk Plastycznych w Kościelcu, woj. wielkopolskie (PLSP w Kościelcu)
Fot. T. Łuczak,
NID OT w Poznaniu

Wyróżnienie
Żydowski dom przedpo-grzebowy, obecnie Dom Pamięci Żydów Górnośląskich – Oddział Muzeum w Gliwicach, woj. śląskie (Gmina Miejska Gliwice)
Fot. S. Rotowska-Śpiewak, Archiwum NID OT w Katowicach

Wyróżnienie
Kościół ewangelicki, obecnie Skarbiec Kultury Europejskiej w Barczewie, woj. warmińsko-mazurskie (Miasto i Gmina Barczewo)
Fot. M. Wójcicka

ARCHITEKTURA PRZEMYSŁOWA I BUDOWNICTWO INŻYNIERYJNE

Laureat
Dworzec kolejowy Wieliczka Park, woj. małopolskie (Oddział Gospodarowania Nieruchomościami w Krakowie PKP S.A.)
Fot. T. Śledzikowski,
NID OT w Krakowie

Wyróżnienie
Łaźnia łańcuszkowa, obecnie obiekt muzealno-turystyczny kompleksu „Sztolnia Królowa Luiza” w Zabrzu, woj. śląskie (Muzeum Górnictwa Węglowego w Zabrzu)
Fot. Archiwum MGW w Zabrzu

Wyróżnienie
Wiadukt kolejowy nad ul. Kunickiego w Lublinie (Zakład Linii Kolejowych w Lublinie PKP Polskie Linie Kolejowe S.A.)
Fot. J. Niedźwiedź,
NID PT w Lublinie

ARCHITEKTURA I BUDOWNICTWO DREWNIANE

Laureat
Drewniany dom w Zborowskim,
woj. śląskie
(Gmina Ciasna)
Fot. A. Mucha,
NID OT w Katowicach

2018

KATEGORIA SPECJALNA: WŁAŚCIWE UŻYTKOWANIE I STAŁA OPIEKA NAD ZABYTKIEM

Laureat
Kościół ewangelicki
w Pasymiu,
woj. warmińsko-mazurskie
(Parafia Ewangelicko-
-Augsburska w Pasymiu)
Fot. C. Pinkowski;
ks. W. Twardzik;
J. Piotrowska,
NID OT w Olsztynie

UTRWALENIE WARTOŚCI ZABYTKOWEJ OBIEKTU

Laureat
Kaplica Hochberga przy kościele Świętych Wincentego i Jakuba we Wrocławiu (Diecezja Wrocławsko-Gdańska Kościoła Greckokatolickiego w Polsce)
Fot. K. Czartoryski, NID OT we Wrocławiu

Wyróżnienie
Kościół Świętej Jadwigi Śląskiej w Miłkowie, woj. dolnośląskie (Parafia Rzymskokatolicka Świętej Jadwigi Śląskiej w Miłkowie)
Fot. K. Czartoryski, NID OT we Wrocławiu

Wyróżnienie
Kościół Świętego Jacka w Choczołowie, woj. małopolskie (Parafia Rzymskokatolicka Świętego Jacka w Choczołowie)
Fot. T. Śledzikowski, NID OT w Krakowie

Wyróżnienie
Kościół Świętego Józefa w Przemyślu, woj. podkarpackie (Towarzystwo Salezjańskie – Dom Zakonny w Przemyślu)
Fot. J. Stęchły, NID OT w Rzeszowie

REWALORYZACJA PRZESTRZENI KULTUROWEJ I KRAJOBRAZU

Laureat
Park-arboretum w Gołuchowie, woj. wielkopolskie (Lasy Państwowe – Ośrodek Kultury Leśnej w Gołuchowie)
Fot. AeroFoto B. Z. Chojeła; A. Jabłońska, Archiwum NID OT w Poznaniu; J. Zalejska-Niczyporuk

ADAPTACJA OBIEKTÓW ZABYTKOWYCH

Laureat
Dwór w Psieniu-Ostrowie,
woj. wielkopolskie
(Magdalena i Krzysztof
Zdunkowie)
Fot. B. Marzęta i T. Palacz,
NID OT w Poznaniu;
K. Zdunek

Wyróżnienie
Transformatorownia,
obecnie Trafostacja Sztuki
w Szczecinie
(Trafostacja Sztuki
w Szczecinie)
Fot. P. Krajewski

Wyróżnienie
Zespół pałacowo-parkowy
w Koszęcinie, woj. śląskie
(Zespół Pieśni i Tańca „Śląsk”
im. Stanisława Hadyny)
Fot. I. Dorożański, ZPiT „Śląsk”
im. Stanisława Hadyny

ARCHITEKTURA I BUDOWNICTWO DREWNIANE

Wyróżnienie
Kościół filialny Świętego
Krzyża w Obornikach,
woj. wielkopolskie
(Parafia Rzymskokatolicka
Miłosierdzia Bożego
w Obornikach)
Fot. ks. Z. Urny

Wyróżnienie
Kościół Podwyższenia Krzyża
Świętego w Starej Wsi,
woj. śląskie
(Parafia Rzymskokatolicka
Podwyższenia Krzyża
Świętego w Starej Wsi)
Fot. A. Olczyk, NID OT
w Katowicach

ARCHITEKTURA PRZEMYSŁOWA I BUDOWNICTWO INŻYNIERYJNE

Laureat
Walcownia cynku, obecnie
Muzeum Hutnictwa Cynku
„Walcownia” w Katowicach-
Szopienicach
(Fundacja Ochrony
Dziedzictwa
Przemysłowego Śląska)
Fot. A. Mucha,
NID OT w Katowicach

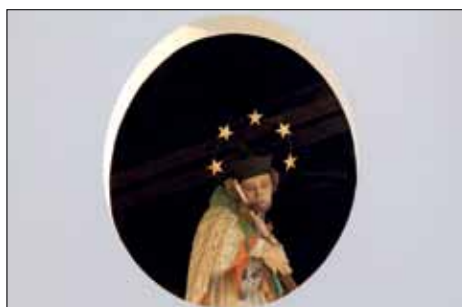
Wyróżnienie
Główna Kluczowa Sztolnia
Dziedziczna z chodnikiem
podstawowym w pokładzie 510,
obecnie Muzeum Górnictwa
Węglowego w Zabrze,
woj. śląskie
(MGW w Zabrze)
Fot. Ł. Zawada

2019

KATEGORIA SPECJALNA: WŁAŚCIWE UŻYTKOWANIE I STAŁA OPIEKA NAD ZABYTKIEM

Laureat
Kościół filialny
Świętego Jerzego
w Gliwicach-Ostropie,
woj. śląskie
(Parafia Rzymskokatolicka
Świętego Ducha
w Gliwicach)
Fot. E. Pokorska-Ozóg;
ks. M. Wilner; A. Olczyk,
NID OT w Katowicach

Laureat
Kaplica Świętego Jana
Nepomucena w Zerwanej,
woj. małopolskie
(Krzysztof Jarzębiński)
Fot. J. Jarzębińska;
T. Woźniak,
NID OT w Krakowie

UTRWALENIE WARTOŚCI ZABYTKOWEJ OBIEKTU

Laureat
Dawny klasztor
karmelitański – Zakład
Karny w Nowym
Wiśniczu,
woj. małopolskie
(Zakład Karny w Nowym
Wiśniczu)
Fot. M. Domański

Wyróżnienie
Kościół filialny Świętej Zofii
w Bobowej,
woj. małopolskie
(Parafia Rzymskokatolicka
Wszystkich Świętych
w Bobowej)
Fot. Archiwum Parafii
Wszystkich Świętych
w Bobowej

Wyróżnienie
Willa Georga Grawitza,
obecnie Państwowa
Szkoła Muzyczna I stop-
nia im. Tadeusza Szeli-
gowskiego w Szczecinie
(PSM I stopnia im. Tade-
usza Szeligowskiego
w Szczecinie)
Fot. R. Walkiewicz,
NID PT w Szczecinie

Wyróżnienie
Szkoła Stowarzyszenia „Rodzina
Wojskowa”, obecnie Szkoła
Podstawowa Specjalna nr 123
im. Kornela Makuszyńskiego
w Warszawie
(SPS nr 123 im. Kornela
Makuszyńskiego w Warszawie)
Fot. B. Modrzewski,
Archiwum NID

REWALORYZACJA PRZESTRZENI KULTUROWEJ I KRAJOBRAZU

Laureat
Zagroda – Muzeum Wsi
Markowa,
woj. podkarpackie
(Towarzystwo Przyjaciół
Markowej)
Fot. F. Balawejder, TPM

Wyróżnienie
Zespół dworsko-parkowy
w Chrzęsnem,
woj. mazowieckie
(Powiat Wołomiński)
Fot. K. Samulik

Wyróżnienie
Pałac w zespole
pałacowo-parkowym
w Jankowicach,
woj. wielkopolskie
(Gmina Tarnowo
Podgórne)
Fot. R. Banach,
NID OT w Poznaniu

Wyróżnienie
Trwała ruina pałacu
w Zatoniu,
woj. lubuskie
(Miasto Zielona Góra)
Fot. M. Jakuboszczak

ADAPTACJA OBIEKTÓW ZABYTKOWYCH

Laureat
Dworzec i magazyn
kolejowy w Kościerzynie,
woj. pomorskie
(Gmina Miejska
Kościerzyna)
Fot. Archiwum UM
w Kościerzynie

Wyróżnienie
Prochownia „Stara Apteka”,
obecnie scena Teatru Wybrzeże
w Gdańsku
(Teatr Wybrzeże w Gdańsku)
Fot. T. Błyskosz,
NID OT w Gdańsku

Wyróżnienie
Dworzec kolejowy,
obecnie Miejska Biblio-
teka Publiczna
„Stacja Biblioteka”
w Rudzie Śląskiej,
woj. śląskie
(Miasto Ruda Śląska)
Fot. A. Mucha,
NID OT w Katowicach

Wyróżnienie
Kamienica przy placu Solnym 4,
obecnie siedziba fundacji
i instytucji kultury OP ENHEIM
we Wrocławiu
(Viktor Oppenheim Haus SE)
Fot. K. Czartoryski,
NID OT we Wrocławiu

ARCHITEKTURA I BUDOWNICTWO DREWNIANE

Laureat
Kościół Pokoju w Jaworze,
woj. dolnośląskie
(Parafia Ewangelicko-Augsbur-
ska w Jaworze)
Fot. P. Ostrowski; P. Dyczewski

Wyróżnienie
Papiernia – młyn papier-
niczy w Dusznikach-
Zdroju,
woj. dolnośląskie
(Muzeum Papiernictwa
w Dusznikach-Zdroju)
Fot. G. Grajewski,
NID OT we Wrocławiu

Wyróżnienie
Kościół Podwyższenia
Krzyża Świętego w Żółdowie,
woj. kujawsko-pomorskie
(Parafia Rzymskokatolicka
Podwyższenia Krzyża
Świętego w Żółdowie)
Fot. J. Flemming

ZABYTKI TECHNIKI

Laureat
Wieża ciśnień
w Biedrusku,
woj. wielkopolskie
(Wojskowy Zarząd
Infrastruktury
w Poznaniu)
Fot. M. Furmaniak

Wyróżnienie
Wiatrak koźlak „Czesław”
w Lesznie,
woj. wielkopolskie
(Miasto Leszno)
Fot. T. Palacz,
NID OT w Poznaniu

Wyróżnienie
Wieża ciśnień
w Chełmży,
woj. kujawsko-pomorskie
(Gmina Miejska Chełmża)
Fot. Dragonfly Drones
Cezary Stanczewski

Wyróżnienie
Komora Jezioro Wessel na
III poziomie Kopalni Soli
„Wieliczka”,
woj. małopolskie
(Kopalnia Soli „Wieliczka” S.A.)
Fot. R. Stachurski

Ministerstwo
Kultury
i Dziedzictwa
Narodowego.

Narodowy
Instytut
Dziedzictwa

www.mkidn.gov.pl
www.nid.pl

Opieka nad zabytkami obejmuje prowadzenie prac badawczych, dzięki którym można właściwie rozpoznać i niejednokrotnie odkryć zatarte wartości danego obiektu, wykonanie robót budowlanych i prac konserwatorskich, a często także konieczność znalezienia nowej funkcji, łączącej wymóg zachowania autentycznej substancji zabytkowej z potrzebami współczesności.

Generalny Konserwator Zabytków co roku nagradza właścicieli i zarządców, którzy wzorowo wywiązują się z obowiązku opieki nad zabytkami – a zadania te dotyczą złożonych zagadnień, zróżnicowanych w zależności od indywidualnego charakteru obiektu.

Konkurs „Zabytek Zadbany” po raz pierwszy został rozstrzygnięty w 1975 roku, ma więc już ponadczterdziestoletnią tradycję. Publikacja podsumowuje nagrody z ostatniej dekady i pokazuje realizacje nagrodzone w konkursie w 2020 roku. Niech będzie ona zachętą do spotkań z zabytkami i bezpośredniej komunikacji z przeszłością.